

S T A D I A

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU

NAINEN JOKA SYNNYTTI ITSENSÄ

Frida Kahlo peilinä ja inspiraation lähteenä

Esittävän taiteen koulutusohjelma
Opinnäytetyö
14.1.2008

Helena Leminen



TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Esittävä taide		Suuntautumisvaihtoehto Teatteri-ilmaisun ohjaaja	
Tekijä Helena Leminen			
Työn nimi Nainen joka synnytti itsensä: Frida Kahlo peilinä ja inspiraation lähteenä			
Työn ohjaaja/ohjaajat Sussa Lavonen			
Työn laji Opinnäytetyö	Aika 14.1.2008	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 54 + 21	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Opinnäytetyöni käsittelee Frida Kahloa ja omaa henkilökohtaista suhdettani häneen. Tarkoitukseni on hahmottaa Frida Kahloa henkilönä ja taiteilijana. Pohtia, mikä meitä yhdistää ja miksi Frida Kahlosta on muodostunut minulle tärkeä taiteellinen esikuva. Kahlosta kirjoittamani näytelmän <i>Frida Kahlo –Rakkaus ja Rohkeus</i> tarkastelu on työssäni tärkeällä sijalla. Kirjoittamisen lisäksi esitin itse näytelmässä Frida Kahlon roolin.</p> <p>Työni alussa käyn läpi Kahlon henkilöhistorian pääpiirteissään. Sen jälkeen siirryn tarkastelemaan hänen identiteettiään eri näkökulmista. Olen jakanut hänen identiteettinsä kolmeen eri osa-alueeseen: julkiseen minään, taulujen minään sekä yksityiseen minään. Piirrän kuvaa Kahlosta näiden näkökulmien kautta.</p> <p>Esiteltyäni Frida Kahlon henkilönä ja taiteilijana, tuon työhön mukaan itseni. Pohdin oma-kohtaisesti aiheita, jotka koskettavat sekä minua että Kahloa. Viritän vuoropuhelua itseni ja Kahlon sekä hänen taiteensa välille.</p> <p>Seuraavaksi otan käsittelyyn Kahlo –suhteeni huipentuman, näytelmän <i>Frida Kahlo – Rakkaus ja rohkeus</i>. Erittelen käsikirjoittajan näkökulmasta teoksen dramaturgiaa ja metaforia. Nostan esille mielestäni tärkeitä kohtia käsikirjoituksesta. Lisäksi erittelen Frida Kahlon päiväkirjan tekstien osuutta käsikirjoitusprosessissa.</p> <p>Työni lopuksi pohdin omaa esiintymiskokemustani <i>Frida Kahlo –Rakkaus ja rohkeudessa</i>. Mietin, mitä esteitä minulle nousi prosessin aikana, kuinka ne vaikuttivat esiintymiseeni ja miten niistä selvisin.</p>			
Teos/Esitys/Produktio Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus			
Säilytyspaikka Taideteollisen korkeakoulun kirjasto, Aralis-kirjastokeskus			
Avainsanat Frida Kahlo, Meksiko, kuvataide, omakohtaisuus, dramaturgia, aiheensa näköinen dramaturgia			



Degree Programme in Performing Arts		Specialisation Drama instructor
Author Helena Leminen		
Title The Woman Who Gave Birth to Herself: Frida Kahlo as a Mirror and a Source of Inspiration		
Tutor(s) Sussa Lavonen		
Type of Work Final Project	Date 14 January, 2008	Number of pages + appendices 54 + 1
<p>My thesis examines Frida Kahlo and my personal attitude towards her. My purpose is to outline Frida Kahlo as a person and an artist. I discuss about the topics that Frida Kahlo and I have in common and try to figure out why she has become an important artistic role-model for me. The play <i>Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus</i> that I wrote is one of the main subjects of this thesis.</p> <p>In the beginning I go through Kahlo's biography. Then, I examine the different sides of her identity. I divided Kahlo's identity into three different pieces: public-self, self of the paintings and private-self. Consequently, by combining these sides, I will draw a picture of her. Following this, I will discuss from my own perspective the themes that Kahlo and I have in common. I pitch a dialogue between myself and Kahlo through her artwork.</p> <p>Then I examine the culmination of my relationship with Frida Kahlo: the play <i>Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus</i>. From a playwright's perspective I analyze the dramaturgy and the metaphors of my play. I point sections of the manuscript that are important in my opinion. I also analyze the meaning of Frida Kahlo's own diary in my own process of writing.</p> <p>To complete my thesis, I also reflect on my own acting-experience as Frida Kahlo in <i>Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus</i>. I consider boundaries that were aroused along the way. I reflect on what effects those boundaries had on my acting and how I got over them.</p>		
Work / Performance / Project Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus		
Place of Storage Aralis Library and Information Center, Helsinki		
Keywords Frida Kahlo, Mexico, visual arts, personal perspective, dramaturgy, topic-based dramaturgy		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	FRIDA LYHYESTI, HISTORIALLISESSA VIITEKEHYKSESSÄ.....	4
2.1	Perhe Kahlo Calderón.....	4
2.2	Meksikon vallankumous ja Fridan nuoruusvuodet	5
2.3	”Minä olen hajoaminen”	6
2.4	Frida ja Diego.....	8
2.5	Taidemaalari Frida Kahlo	10
3	JULKISESTA YKSITYISEEN MINÄÄN	11
3.1	Julkinen minä: Tehuanalaispukuinen esikolumbiaaninen prinsessa	11
3.2	Taulujen minä: hillitty naamio kasvoilla	14
3.3	Yksityinen minä: loputon tuska ja ehtymätön <i>alegría</i>	16
4	OMAKOHTAISUUS TAITEESSA.....	18
4.1	Yksinäisyys	19
4.2	Kipu	22
4.3	Kuolema.....	26
4.4	Rakkaus.....	28
5	NÄYTELMÄ: <i>FRIDA KAHLO – RAKKAUS JA ROHKEUS</i>	29
5.1	Rakenteen luominen –kohti onnettomuutta	30
5.2	Tarina ja juoni	34
5.3	Fridan näköinen dramaturgia	34
5.4	Cristina Kahlo, näytelmän antagonisti?.....	36
5.5	Rupikonna langan päässä ja muita metaforia.....	39
5.6	La Pelona	41
5.7	Fridan teksti käyttömateriaalina	42
6	FRIDAN NAHOISSA NÄYTTÄMÖLLÄ	44
7	LOPUKSI: NAINEN JOKA SYNNYTTI ITSENSÄ.....	48
	LÄHTEET.....	53
LIITE	<i>Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus</i> käsikirjoitus	

1 JOHDANTO

Taiteilijan ammattia pidetään usein turhanpäiväisenä haihatteluna tässä vakavien asioiden vakavassa maailmassa. Yötä päivää teoksiensa äärellä hääriilevät, kenties apurahalla elävät taiteentekijät voidaan yhteiskunnan arvoasteikolla heivata alimpaan kastiin taivaanrannan maalareina, jotka kuluttavat kallista aikaa ja yhteisiä varoja turhuuteen – siis taiteeseen. Kuitenkin näyttäisi siltä, että ihmisillä on aikakaudesta toiseen, kaikkialla maailmassa ollut luontainen tarve käsitellä todellisuutta ja elämäänsä myös abstraktilla tasolla, muun muassa taiteen keinoin. Silloin kun tämä tarve nousee pintaan kollektiivisesti, muuttuu taiteilija ja hänen taiteensa yhteisön silmissä arvokkaaksi ja mielenkiintoiseksi. Ajattelen, että taiteilija on ikään kuin valotolppa tai heijastuspinta, jonka kautta ajankuva, ympäröivä todellisuus ja näkymätön maailma suodattuvat tiivistyneeseen muotoon: taideteokseksi.

Eräs vuosien saatossa lähes kulttihahmoksi muuttunut ”valotolppa” on meksikolainen taiteilija Frida Kahlo. Itse pidän jo hänen persoonansa kokonaisvaltaisena, alati itseään uudesti luovana taideteoksena. Yhtä lailla hänen taulunsa kuin hänen persoonansakin ovat manifestaatioita paitsi hänestä itsestään myös todellisuudesta, jossa hän eli. Vaikka Frida Kahlon taulut ovat hyvin henkilökohtaisia aiheistoiltaan, kivun ja ruumin skisman sävyttämiä, kuvaavat ne samalla myös hänen kotimaansa Meksikon sisäisiä yhteiskunnallisia traumoja. ”Mitä yksityisempää, sen yleispätevämpää”, kuulee usein toisteltavan taiteen merkityksiä pohtivissa keskusteluissa. Frida Kahlon tapauksessa lause osuu nauhan kantaan.

Tämä työ on selonteko koko siitä matkasta, jonka olen kulkenut Fridan kanssa. Matka alkaa tutustumisella. Jotta Frida Kahlon taidetta voisi ymmärtää pintaa syvemältä, on tunnettava hänen henkilöhistoriansa. Hänen persoonansa ymmärtämiseen tarvitaan kehykseksi tietoja siitä yhteiskunnallisesta tilanteesta, johon Frida syntyi ja jossa hän varttui naiseksi. Olenkin kokenut tarpeelliseksi kirjoittaa tämän opinnäytetyön osaksi Frida Kahlon henkilöhistorian pääpiirteissään. Lähteenä henkilöhistoriassa olen käyttänyt pääasiassa Hayden Herreran (1990) kirjoittamaa elämäkertaa *Frida Kahlo*. Henkilöhistorian yhteydessä selvitän myös lyhyesti Meksikossa tapahtuneita yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat olleet merkityksellisiä Fridan Kahlon persoonalle ja taiteelle.

Tarkastelen myös hänen identiteettiään eri näkökulmista. Millainen oli julkinen kuva, jonka hän itsestään aikalaisilleen antoi? Entäpä tauluissa, omakuvissa näkyvä Frida? Intiimeimmän kosketuksen Frida Kahloon saa hänen päiväkirjansa kautta. Se julkaistiin hänen kuolemansa jälkeen. Päiväkirjassa avautuu näkymä vielä Fridan taulujakin intiimimpään sisäiseen todellisuuteen.

Erityisen merkittävää minulle on ollut löytää elävä, omakohtainen suhde Fridaan. Mikä meitä yhdistää? Miksi olen kiinnostunut hänestä niin taiteilijana kuin ihmisenäkin? Mikä on se vetovoima, joka vetää meitä toisiamme kohti? Näitä kysymyksiä pohdin työssäni yksinäisyyden, kivun, kuoleman ja rakkauden tematiikan kautta. Lähestymistapani aiheisiin on hyvin henkilökohtainen. Viritän vuoropuhelua itseni ja Fridan välille. Pohdin aiheita omien elämäkokemusteni läpäisemänä, peilaten itseäni Fridaan ja hänen tauluihinsa. On ehkä syytä huomauttaa, että käytän Frida Kahlosta tässä työssä pääasiassa vain etunimeä Frida. Se olkoon merkinä siitä luottamuksellisuudesta, jota koen suhteessa häneen.

Miten minä olen sitten joutunut Fridan pauloihin?

Konkreettinen ensi-innostus tapahtui vuonna 2005 Göteborgin Modernin Taiteen Museon kaupassa, jossa Andrea Kettenmannin kirjan *Frida Kahlo – Pain and Passion* kansikuva iskeytyi verkkokalvoilleni. Frida tuijotti minua kannesta tummilla silmillään ja minusta tuntui kuin olisin katsonut peiliin. Ostin kirjan.

Myös syvä henkilökohtainen side Latinalaiseen Amerikkaan on varmasti taustalla kiinnostuksessani. Olen asunut Chilessä, josta on vuosien varrella tullut lähes toinen kotimaani. Uskaltaisinkin väittää ymmärtäväni latinalaisamerikkalaista mentaliteettia myös sisältä käsin, en pelkästään ulkokohtaisena tarkastelijana. Espanjalaisten ja portugalilaisten valloittajien, konkistadorien, mukanaan tuoma eurooppalainen kulttuuri on vain pintaa, jonka alla sykkii hyvin monimuotoinen ja elävä kansanperinne. Sen juuret ovat tiukasti kiinni alkuperäisväestöjen muinaisissa kulttuureissa.

Juuri tämä yhdistelmä on mielestäni niin yleisen latinalaisamerikkalaisen mentaliteetin kuin - taiteenkin erityispiirre. Se, mikä eurooppalaisesta näkökulmasta katsottuna näyttää eksoottiselta, maagiselta, ehkä surrealistiseltakin, on usein osa arkipäivää Latinalaisen Amerikan maissa. Oman kokemukseni mukaan ulkoisesti hyvin eurooppalaisen tyy-

listä elämää viettävät ihmiset saattavat ongelmineen kääntyä milloin katolisten isien, milloin noitien ja shamaanien, milloin länsimaalaisten lääkäreiden puoleen. Boliviassa krusifiksi nojasi takanreunuksella karitsan pääkalloon eikä kukaan tehnyt asiasta ongelmaa. Todellisuuden, historian ja kulttuurin eri puolet sekoittuvat toisiinsa hyvinkin konkreettisella tasolla.

Ehkä merkittävin syy kiinnostukseeni Fridaa kohtaan on kokemus hengenheimolaisuudesta. Tunnen kuuluvani Fridan kanssa samaan klaaniin. Olen hänen kauttaan saanut vahvistusta identiteetilleni sekä naisena että taiteentekijänä. Hengenheimolaisuutemme tähän astisena huipentumana pidän Fridasta kirjoittamaani näytelmää *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus*. Se on täysin Fridan persoonan varaan rakennettu, lähes monologimuotoinen näytelmä. Näyttelin itse siinä Fridaa. Tässä opinnäytetyössäni käsittelen näytelmää sekä käsikirjoittajan että esiintyjän näkökulmasta. Pyrin hahmottamaan tapaa, jolla käsikirjoitus syntyi ja kartoittamaan dramaturgista rakennetta, joka näytelmään lopulta muodostui. Pohdin myös esteitä, joita minulla oli esiintyjänä, miten ne työskentelyyni vaikuttivat ja millä tavoin kykenin ne ylittämään.

Jostain syystä olen aina löytänyt itselleni helpommin samaistumispintaa latinalaisamerikkalaisista taiteilijoista kuin omista maanmiehistäni. En ole täysin varma mistä se johtuu. Ehkä se liittyy dramaattisuuteen ja väkevyyteen. Koen olevani ”saman värinen” kuin laulaja Omara Portuondo, kirjailijat Marcela Serrano, Isabel Allende ja Paulo Coelho sekä tietenkin kuvataiteilija Frida Kahlo. Oman identiteettini kannalta he ovat kaikki olleet merkittäviä tukipylväitä.

Frida on heistä kuitenkin ainoa, joka on koskettanut minua olemukseni kaikilla tasoilla. Minulle on ollut äärimmäisen tärkeää löytää hänen kaltaisensa taiteilijatoveri, vanhempi kollega ja opettaja. Frida Kahlon persoona ja taide auttavat myös minua luottamaan itseeni ja omiin visioihini. Taidemaailmassa vilisevien mielipiteiden, trendien ja arvostelun keskellä olen välillä ollut aivan hukassa oman ominaislaatuni kanssa. Siksi koenkin, että vuorovaikutuksen ja keskustelun lomassa on syytä oppia myös suojelemaan itseään, omaa näkemystään ja taiteilija-minäänsä. Muun muassa sitä taitoa olen Fridan matkassa oppinut.

2 FRIDA LYHYESTI, HISTORIALLISSA VIITEKEHYKSESSÄ

2.1 Perhe Kahlo Calderón

Frida Kahlon elämä alkoi ja päättyi samassa paikassa: hänen omassa kodissaan, sinises-
sä talossa Coyocánissa, México Cityn esikaupungissa. Frida syntyi saksalais-unkarilais-
juutalaisen isän ja meksikolaisen äidin kolmanneksi tyttäreksi 6. heinäkuuta vuonna
1907. Ennen Fridan syntymää hänen äitinsä Matilde oli menettänyt poikavauvan, joka
eli vain muutaman päivän. Tultuaan uudelleen raskaaksi Matilde elätteli toivoa pojasta,
joka korvaisi kuolleen vauvan. Toive oli turha. Niinpä Fridan synnyttyä ja paljastuttua
tytöksi Matilde menetti viimeisenkin mielenkiintonsa pieneen tyttövauvaansa.

(Herrera 1990, 24-28)

Perhesuunnittelu ei kuulunut hartaan katolisen Matilden ajatusmaailmaan. Niinpä pian
Fridan syntymän jälkeen Kahlo Calderonin perheeseen odotettiin jälleen lasta, Fridan
pikkusisarta Cristinaa. Frida on itse selittänyt, ettei hänen äitinsä kyennyt raskaudeltaan
imettämään häntä. Niinpä Frida saikin vauvana läheisyyttä ja ravintoa äitinsä sijaan lä-
hinnä imettäjältään, köyhältä intiaaninaiselta. Myöhemmässä elämän vaiheessa porva-
risperheestä kotoisin oleva Frida ammensi inspiraatiota taiteeseensa ja oman identiteet-
tinsä rakentamiseen varhaislapsuuden läheisestä kontaktista Meksikon alkuperäisväes-
tön edustajaan. (Herrera 1990, 24-28)

Fridan vanhempien avioliitto ei ollut varsinainen vuosisadan rakkaustarina. Matilde nai
Fridan isän, epileptisen valokuvaaja Guillermo Kahlon (alkuperäiseltä nimeltään Wil-
helm Kahl) lähinnä tämän eurooppalaisen syntyperän vuoksi. Sen lisäksi Guillermo
muistutti Matilden kuollutta nuoruudenrakastettua. Guillermo Kahlo oli jäänyt nuorena
leskeksi ja avioliitto Matilde Calderónin kanssa oli hänelle toinen. Aikaisemmasta avio-
liitostaan Guillermolla oli kaksi tytärtä. Yhdessä tämä jokseenkin onneton pariskunta sai
neljä tytärtä. Koska Fridan suhde omaan äitiinsä oli ristiriitainen, muodostui isästä hä-
nelle erittäin tärkeä henkilö. Myös Guillermo rakasti Fridaa syvästi ja piti tätä hyvin
älykkäänä ja lahjakkaana. Fridaa koulutettiin sisarusparvesta eniten. Guillermolle Frida
oli poika, jota tämä ei koskaan saanut. Myöhemmin he jakoivat myös intohimon kuva-
taiteisiin. (Herrera 1990, 20-21, 33-34; Kettenmann 2003, 8)

2.2 Meksikon vallankumous ja Fridan nuoruusvuodet

Fridan Kahlon todellinen syntymävuosi on 1907, vaikka taiteilija eläessään väittikin itsepintaisesti sen olevan 1910. Tuona samana vuonna alkoi Meksikossa vallankumous, jonka tavoitteena oli syöstä vallasta pitkäaikainen diktaattori Porfirio Díaz. Sissiryhmitelmät hyökkäsivät Díazin armeijaa vastaan eri puolella maata mm. karismaattisten sankariensa Emiliano Zapatan ja Pancho Villan johdolla. Tämä johti lopulta Díazin eroon toukokuussa 1911. Levottomuudet sissiryhmien välillä jatkuivat kuitenkin pitkään, ainakin marraskuuhun 1920 asti, jolloin Alvaro Óbregon nimitettiin presidentiksi.

(Kettenmann 2003, 7; Herrera 1990, 25)

Porfirio Díazin valtakautta (1877-1911) oli leimannut kiinteiden suhteiden luominen länsimaihin. Kulttuurin ja talouden mallit pyrittiin muuttamaan eurooppalaisiksi. Meksikon kansalliset piirteet ja oma, elävä kansankulttuuri haudattiin länsimaisten virtausten alle. Yhteiskunnan kaikissa johtavissa asemissa toimi Díazin politiikkaa kannattava yläluokka. Alkuperäisväestöä halveksittiin ja he menettivät maansa, oikeutensa ja ihmisarvonsa, kun Porfirio Díaz kolonialisoi suuria maa-alueita. Talonpojat joutuivat lähettämään suurille *haciendoille* pakkotyöhön henkensä pitimiksi muutamaa centavaa vastaan. (Herrera 1990, 38-39; Tietojätti 2000)

Kerrotaan, että Porfirio Díaz puuteroi ahkerasti tummaa hipiäänsä peittäkseen oman alkuperänsä. Totta onkin, että hän oli misteekki-intiaani, jolla virtasi vain hieman espanjalaisverta suonissaan. Diktaattori Díazin puolustajat muistavat hänet uudistajana, joka loi suhteita länsimaihin, edisti maan taloutta ja mm. rakensi laajan rautatieverkoston. Toiminnan pyyteettömyydestä ei mielestäni kannata puhua mitään. Rakennettua rautatieverkostoa pitkin merkittäviä luonnonvaroja, kuten kultaa ja hopeaa, saatiin kuljetettua näppärästi hallitsevan luokan ja länsimaisten sijoittajien käsiin. (Herrera 1990, 38-39; Wikipedia, la encyclopedia libre)

Vuoden 1910 vallankumouksen jälkeen kaikki muuttui ja pitkään unohduksissa ollut Meksikolainen kansankulttuuri alkoi elpyä. Taiteilijat ryhtyivät ammentamaan sisältöä teoksiinsa maansa rikkaasta kulttuuriperinnöstä ja värikkästä historiasta. Monet taidemaalarit, heidän joukossaan myös Fridan tuleva aviomies Diego Rivera, alkoivat kuvata historiallisia tapahtumia ja meksikolaista kulttuuriperintöä suurissa seinämaalauksissa. 1920-luvulla Meksikon silloinen opetusministeri José Vasconcelos rahoitti näiden sei-

nämaalausten toteuttamisen julkisiin tiloihin, kuten kouluihin ja kirjastoihin. Hän uskoi, että taide voisi saada aikaan sosiaalista muutosta.

(Herrera 1990, 39)

Samoihin aikoihin, vuonna 1922, nuori Frida Kahlo otti merkittävän askeleen päästessään opiskelemaan Meksikon arvostetuimpaan lyseoon, *Kansalliseen valmistavaan kouluun* eli *La Preparatoriaan*. Hän tavoitteenaan oli ura lääkärinä. Frida oli yksi koulun harvoista tytöistä, joita tuhansien poikien joukossa oli vain muutamia kymmeniä. Koulussa Frida löysi hengenheimolaisensa ryhmittymästä nimeltä *Los Cachuchas*, Lakit. Tässä porukassa vannottiin romanttisesti sosialismin ja kansallisen itsetunnon nimiin ja tutkittiin intohimoisesti kirjallisuutta. (Herrera 1990, 37, 41)

Ryhmän jäsenet eivät epäröineet ilmaista kantaansa kohdatessaan mielestään vanhoillisia professoreita. He järjestivätkin koulun sisällä mielenosoituksia, räjäyttelivät pommeja ja saippuoivat portaita epämieluisien opettajien kulkuväyliltä. Frida Kahlon ohella monista muistakin *Los Cachuchas* –jengin jäsenistä tuli myöhemmin tunnettuja yhteiskunnallisia vaikuttajia. Heistä mainittakoon vaikkapa runoilija Miguel N. Lira ja historioitsija-kirjailija Manuel González Ramírez. Fridan yhteiskunnallinen ajattelutapa sai alkunsa juuri *La Preparatorian* vuosina.

(Herrera 1990, 43-47)

2.3 ”Minä olen hajoaminen”

Frida kesti elämänsä aikana uskomattoman määrän fyysistä kipua ja kärsimystä. Kuusi-vuotiaana hän sairastui polioon, jonka seurauksena joutui 9 kuukauden vuodelepoon ja hänen oikea säärensä surkastui. Fridan elämä muuttui radikaalisti. Aikaisempi suloinen ja elämäiloinen pikkutyttö muuttui vakavaksi, ontuvaksi lapseksi. Hän sai pilkkanimen ”Puujalka-Frida”. Isänsä kannustamana Frida kuitenkin aktiivisesti harjoitti surkastuneita lihaksiaan: kiipeili puihin, harrasti painia, juoksi sen minkä pystyi. Liikunnasta huolimatta oikea jalka ei koskaan palautunut ennalleen. Itsetuntonsa Frida sai isänsä kannustamana kuitenkin takaisin. Hänen teräväkielisyydestään ja verbaalisesta nokkeluudesta lienee ollut myös hyötyä pilkkahuutojen kestämisessä. Fyysisestä vammastaan huolimatta Frida ei antanut periksi ja hän kykeni kaikkeen siihen mihin muutkin lapset. (Herrera 1990, 28-30)

Aikuisuuden kynnyksellä, 18-vuotiaana, Fridan elämässä tapahtui uusi tragedia. Hän oli palaamassa koulusta bussilla silloisen poikaystävänsä kanssa, kun raitiovaunu törmäsi bussin kylkeen. Puinen bussi ei antanut heti periksi vaan taipui keskeltä, kunnes vihdoinkin katkesi raitiovaunun jyrätessä sen läpi. Frida loukkaantui onnettomuudessa vakavasti. Häneltä murtui selkäranka, solisluu, kylkiluita ja lantio. Jo ennestään polion surkastuttama oikea sääri murtui yhdestätoista kohtaa. Myös vasen jalkapöytä oli vääntynyt ja murskaantunut. Lisäksi hänen vasen olkapäänsä meni ainiaaksi sijoiltaan. Pahimmat vammoista aiheutti kuitenkin raitiovaunun teräskaide. Se porautui Fridan kylkeen lävistäen hänet ja tullen ulos hänen emättimestään. (Herrera 1990, 65-66; Fuentes 1995, 12)

Bárbara Mujican fiktiivisessä romaanissa Frida (2001, 178-179) on seuraavanlainen kuvaus onnettomuuden jälkeisestä sekasorron tilasta:

Frida löytyi kadulta, hän kylpi veressä ja oli ilkosen alasti. Vaatteet olivat repeytyneet päältä törmäyksen voimasta. Talomaalarin pakkaus oli revennyt ja peittänyt Fridan kultaisilla täplillä, niin että hänen olemuksensa oli kolkon karnevaalimainen.-- Särkynyttä lasia ja verivirtoja. Paljastuneita sisälmyksiä. Rusementuneita kalloja. Vääntynyttä metallia ja vääntyneitä raajoja. Sappinesteen ja pelon löyhkää. Huutoa, nyyhkytystä ja sireenin ulvontaa. -- Frida hapuili tankoa, joka oli seivästännyt hänet. -- iso raudankappale liikkui hänen vartalonsa tahdissa.

Kuin ihmeen kaupalla Frida selvisi hengissä. Onnettomuus oli kuitenkin selvä vedenjakaja Fridan elämässä. Se oli tapahtuma, joka antoi suunnan hänen loppuelämälleen, sen kaikilla tasoilla. Se lopetti lapsuuden huolettomuuden, vallattoman opiskelijaelämän, haaveet lääkärin urasta. Onnettomuus vei Fridan kivun, yksinäisyyden, invaliditeetin, kärsimyksen ja kuoleman maailmaan. Kaiken kaikkiaan hänet leikattiin elämänsä aikana 32 kertaa. Hän joutui olemaan pitkiä aikoja vuoteen omana ja pitämään erilaisia kipsi- ja metallikorsetteja vaurioituneen selkärankansa tukena. Noin vuosi ennen kuolemaansa Fridan oikea jalka jouduttiin amputoimaan kuolion vuoksi. (Fuentes 1995, 13)

Päiväkirjansa sivuilla Frida itse kiteyttää oman olemuksensa yhdellä lauseella: ”Minä olen hajoaminen”. Kärsimykset johdattivat Fridan kuitenkin myös oman elämäntehtävänsä äärelle. Kivulaiden seuraamusten ohella onnettomuus toimi porttina myös omaan taiteelliseen ilmaisuun, sisäisen maailman avautumiseen – ja rakkauteen.

2.4 Frida ja Diego

Frida on itse todennut, että hänellä oli elämässään kaksi onnettomuutta: raitiovaunuonnettomuus ja Diego Rivera (Herrera 1990, 130). Jälkimmäisen kanssa hän avioitui kaksi kertaa. Suhde oli intohimoinen ja myrskyisä, monien ulkopuolisten mielestä myös epäsuhta. Diego oli Fridaa parikymmentä vuotta vanhempi ja fyysisesti he olivat täysin toistensa vastakohtia. Frida oli pienikokoinen, kun taas Diego oli massiivinen niin pituus kuin leveysuuntaankin. Fridan äiti Matilde Calderón kutsui tyttärensä parisuhdetta kyyhkysen ja norsun liitoksi. (ks. KUVA 1)



KUVA 1. Diego Rivera ja Frida Kahlo. 1931

Valokuvaaja: Peter A. Juley & Son.

Lähde: http://www.aaa.si.edu/images/daleches/AAA_daleches_0001r.jpg

Frida rakasti Diegoa syvästi. Miehen jatkuvat syrjähyvät aiheuttivat hänelle kuitenkin sydänsuruja. Huhu kertoo, että joillekin amerikkalaisille naisille lemmentohtaus Diego Riveran kanssa oli yhtä tärkeä osa Meksikon matkaa kuin retki Teotihuacánin pyramideille. Frida ei tosin itsekään ollut mikään monogaminen siveyden sipuli, vaan hänellä oli tahollaan omat seikkailunsa – niin miesten kuin naistenkin kanssa. Diego ei pannut pahakseen Fridan naissuhteita, mutta toiset miehet saivat hänet raivoihinsa.

(Herrera 1990, 108, 232-233)

Fridalle murskaavin Diegon syrjähyppyistä oli tämän suhde Fridan omaan siskoon Cristinaan vuonna 1934. Frida muutti suhteen paljastuttua pois kotoa omaan asuntoonsa. Pariskunta ei kuitenkaan eronnut, vaan Diego yritti palloilla molempien siskosten välillä ja hyvittelä heitä ostamalla mm. kalliita huonekaluja. Noin vuoden kuluttua, heinäkuussa 1935 Frida ja Diego kuitenkin tekivät sovinnon ja palasivat takaisin yhteen. He molemmat jatkoivat silti hurvittelua entiseen malliin avioliiton ulkopuolellakin.

(Herrera 1990, 213, 218-219)

Fridan kuuluisin romanssi lienee ollut venäläiseen bolsevikkivallankumoukselliseen Lev Trotskiin. Hän kuului Neuvostoliiton perustajiin. Hävittyään valtataistelun Stalinille Trotski vaimoineen joutui maanpakoon ja yhdeksän vuotta myöhemmin, vuonna 1937, he saapuivat Mexico Cityyn ja majoittuvat Diegon ja Fridan luo. Diego ja Trotski tulivat mainiosti toimeen keskenään – jakoivathan he yhteisen kommunistisen aatteen. Voi olla, että tämä rohkaisi Fridaa entisestään heittäytymään romanssiin Trotskin kanssa. Suhde Diegon hyvään ystävään olisi täydellinen kosto muutaman vuoden takaiseen Cristina – skandaaliin. Fridan ja Trotskin suhde ei kuitenkaan kestänyt kovin kauaa. Ilmeisesti Frida lopetti suhteen. Kirjeessään ystävälleen hän viittaa Trotskiin lauseella: ”Olen kyllästynyt siihen vanhaan mieheen”. (Herrera 1990, 213-217, 243-245, 247; http://fi.wikipedia.org/wiki/Lev_Trotski)

Frida ja Diego erosivat virallisesti vuonna 1940 ja Frida alkoi itsenäistyä myös taiteilijana. Heidän suhteensa pysyi kuitenkin tiiviinä eron jälkeenkin. Monet ovatkin sitä mieltä, että suhde muistutti paljon äiti-poika – suhdetta. Diego tarvitsi itselleen huolehtijan eikä hän kestänyt olla erossa Fridasta. Niinpä hän kosi Fridaa uudestaan vajaan vuoden kuluttua erosta. Toisen kerran avioituessaan Frida laittoi Diegolle ehdoiksi, että he olisivat taloudellisesti itsenäisiä, eikä heillä olisi seksuaalista kanssakäymistä. Tähän oli syynä paitsi kosto Diegolle myös hänen heikkenevä terveytensä sekä onnettomuudesta jäljelle jääneet jatkuvat kivut, joiden takia aviollinen elämä oli Fridalle ajoittain tuskallista. (Herrera 1990, 346, 348; Kettenmann 2003, 57)

Kaikista dramaattisista käänteistä huolimatta Fridan ja Diegon tarina on epäilemättä suuri, lähes legendaksi noussut rakkaustarina. He olivat toistensa kumppaneita taiteilijoina, kommunistisina tovereina, rakastajina ja ystävinä. He rakastivat toisiaan hurjasti, pettivät, erosivat ja palasivat aina uudelleen yhteen. Fridan suuresta toiveesta huolimatta parille ei koskaan syntynyt lapsia. Lääkäreiden varoituksista piittaamatta Frida tuli kuitenkin

kin raskaaksi useita kertoja. Kaikki raskaudet päättyivät kuitenkin keskenmenoon tai aborttiin. Kykenemättömyys saada lasta aiheutti Fridalle loputonta surua.

(Herrera 1990, 177)

2.5 Taidemaalari Frida Kahlo

Frida Kahlo maalasi alun alkaen itselleen, tappaakseen aikaa vuoteen omana ollessaan. Toipilasaikanaan Frida sai isältään lainaksi tämän öljyvärit ja alkoi maalata ikävystymistä torjuakseen. Oikeastaan Fridan toipilasaika kesti hänen kuolemaansa asti.

Elämänsä aikana Frida maalasi noin 140 taulua, joista 55 on omakuvia. Siinä missä Diego Rivera kuvasi freskoissaan yhteiskunnan suuria linjauksia, maalasi Frida sisäistä kokemusmaailmaansa ja itseään sen osana. (Fuentes 1995, 9-10, Kettenmann 2003, 18)

Ranskalaiset surrealistit näkivät Frida Kahlon taiteessa yhtymäkohtia omaansa, mutta Frida ei pitänyt itseään surrealistina. Hän maalasi itseään ja maailmansa sellaisena kuin sen tunsu. Se, mikä Fridan töissä näyttäytyi eurooppalaisille kollegoille surrealistisena, oli osa meksikolaista arkipäivää ja kansallista identiteettiä. Frida ihaili meksikolaista kansantaidetta hyödyntäen ja jalostaen sitä omissa töissään. (Fuentes 1995, 14-15)

Taiteilijana Frida jäi usein aviomiehensä varjoon. Tosin hän sai myös näkyvyyttä ja kuuluisuutta Diegon rinnalla. Ensimmäisen yksityisnäyttelynsä Kahlo piti New Yorkissa vuonna 1938, jonka jälkeen hän alkoi saada arvostusta itsellisenä taiteilijana. Vuodesta 1943 alkaen Frida opetti kuvataiteita *La Esmeralda* – taidekoulussa. Sieltä hän saikin pienen, mutta uskollisen opiskelijajoukon, jota alettiin kutsua nimellä *Los Fridos*. Uskollisesti he matkasivat tunneille jopa Fridan kotiin hänen terveytensä heikentyessä. (Kettenmann 2003, 67, 93)

Vasta vuonna 1953 järjestettiin Meksikossa ensimmäinen Frida Kahlon yksityisnäyttely. Tuolloin Frida oli jo hyvin heikossa kunnossa, mutta itsepäisenä ja tyylilleen uskollisena Frida saapui paikalle. Neljä miestä kantoi hänet avajaisiin sängyssä, josta Frida täydessä tällingissä tervehti paikalle saapuneita ystäviään ja taiteensa ihailijoita. Frida Kahlo kuoli 13.7.1954 kotonaan Sinisessä talossa Coyoacánissa. Virallinen kuolinsyy oli keuhkokuume. Itsemurhaepäilyt olivat kuitenkin myös vahvasti ilmoilla. Viimeisessä

päiväkirja-merkinnässään Frida jättää jäähyväiset toteamalla: ”Toivon, että lähtöni on riemullinen enkä enää koskaan palaa. – Frida”

(Herrera 1990, 461-463; Kettenmann 2003, 93; Vialva 2004)

3 JULKISESTA YKSITYISEEN MINÄÄN

Koska Frida Kahlo oli jo eläessään julkisuuden henkilö, olen kokenut tarpeelliseksi pohtia hänen identiteettiään eri näkökulmista. Oikeastaan julkinen identiteetti, ”julkisuuskuva”, on meillä kaikilla, vaikka emme julkisuudessa esiintyisikään. Olen jakanut Fridan identiteetin kolmeen eri osaan: *julkiseen minään, taulujen minään ja yksityiseen minään*. Julkisella minällä tarkoitan sitä osaa Fridasta, joka välittyi hänen habituksensa ja käytöksensä perusteella. Tätä puolta itsestään Frida myös hyvin tietoisesti muokkasi ja rakensi. Yksityinen minä on hänen hyvin henkilökohtainen, intiimi, todellisten tuntojensa alue, jonka verhoa raottaa Fridan oma päiväkirja. Taulujen minällä tarkoitan sitä kuvaa, joka Fridasta välittyy hänen maalaustensa kautta. Se sijoittuu mielestäni jonnekin yksityisen – ja julkisen minän välimaastoon.

Hayden Herrera (1983, 137) vertaa Fridaa meksikolaiseen *piñataan*. Tätä juhlien viihdykkeenä käytettävää koriste-esinettä roikotetaan katosta ja hakataan mailalla tarkoituksena saada se hajoamaan. Kun siinä vihdoin onnistutaan satavat piñatan sisukset, karamellit ja muut pienet yllätykset, onnellisten juhlijoiden päälle. Kieltämättä Fridassa on paljon samaa: korea ulkokuori ja lukuisista iskuista huolimatta mehevänä ja värikkäänä pysyttelevä sisus. Tästä voisi assosoida Fridan olemusta vielä laajempaan yhteyteen, kuvaamaan koko sen hetkistä Meksikoa. Tavallaan Fridassa ruumiillistui Meksikon ajankuva: useasta kohti murtunut ja vallankumousten rampauttama maa, jonka muotoinen kulttuurinen identiteetti oli tukahduttamisesta huolimatta säilynyt elävänä syvällä kansan keskuudessa.

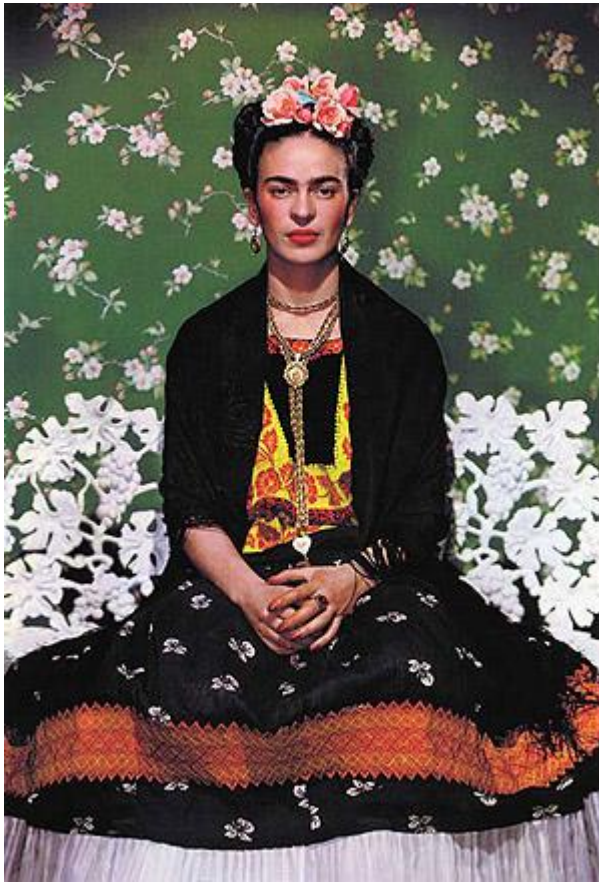
3.1 Julkinen minä: Tehuanalaispukuinen esikolumbiaaninen prinsessa

Carlos Fuentes (1995, 7) on kuvailut kohtaamistaan Frida Kahlon kanssa seuraavasti:

Näin Frida Kahlon vain kerran. Mutta ensin kuulin hänet. Olin konsertissa Méxicon keskustassa sijaitsevassa Taidepalatsissa, Palacio de Bellas Artesissa. -- (Se on) valkoisesta marmorista tehty italialaistyylinen mausoleumi, mitä puhtainta hääkakkutyylä. -- kun Kahlo astui sisään aitioonsa -- koko tuo loisto ja huvi oli yhtä tyhjän kanssa. Loisteliaitten korujen kalina hukutti alleen orkesterin äänet, mutta jokin pelkän melun takana sai meidät kaikki katsomaan ylös ja panemaan merkille ilmestyksen, joka ilmoitti itsestään uskomattoman rytmikkäällä metallinkalskeella ja näytti sitten meluisten korujen ja äänettömän vetovoiman takana piilevän persoonansa.

Koska itse en ole elänyt samaan aikaan Fridan kanssa, on minun tyytyminen aikalaisten kuvauksiin tuosta suuresta persoonasta. En epäile hetkeäkään, etteikö Frida Kahlo olisi ollut suurenmoinen ilmestys. Hän verhosi surkastuneen säärensä meksikolaisten *Tehuantepecin* alueen kansanpukujen suurten hameiden uumeniin ja suoristi kipuilevan selkärunkansa uljaaseen ryhtiin. Frida oli esteetikko. Lukemattomine koruineen ja suurine hiuslaitteineen hän rakensi itsestään taideteosta, jossa jokainen yksityiskohta oli harkittu (KUVA 2).

Se osa Fridaa, jonka maailma näki, ei kuitenkaan ollut vain korea ulkokuori. Hän valloitti ihmiset myös suvereenilla persoonallisuudellaan. Julkinen Frida oli iloinen ja vahva (Herrera 1983, 96). Aikalaisten kertomusten mukaan hän oli verbaliikan mestari, joka tehosti itseilmaisuaan ronskeilla ilmaisuilla ja ehtymättömällä huumorilla. Hänen määrätietoinen ja käheä naurunsa kaikui usein myös Mexico Cityn *cantinoissa*. Frida viihtyi mielellään noissa perinteisissä kansan ravintoloissa uusiin ihmisiin tutustuen, meksikolaisia lauluja kuunnellen ja laulaen. (Fuentes 1995, 22)



KUVA 2. Frida Kahlo tehuanalaisasussa

Valokuvaaja: Nickolas Murray

Lähde: <http://www.newarkmuseum.org>

Kahlon julkisen minän rakentamiseen liittyivät myös ajan yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmapiiri sekä aikakauden poliittiset virtaukset. Jos onnettomuus oli Fridan elämässä taitekohta, joka sysäsi hänet taiteilijaksi, olivat kasvuvuosien kokemukset ehdottomasti se ideologinen pohja, jonka varaan hän aikuisenakin minäkuvaansa rakensi. Frida jopa väitti julkisuudessa syntyneensä vallankumousvuotena 1910, vaikka todellisuudessa hänen syntymävuotensa oli 1907 (Vialva, 2004). Myös avioliitto Diego Riveran kanssa muokkasi Fridan julkista minäkuva. Kansallistaiteilijan arvoon kohonnut Diego ja originelli Frida muodostivat kummallisen, teatraalisen parivaljakon. Diegon rinnalla Frida milloin liittyi, milloin erosi kommunistisesta puolueesta, tutustui aikansa poliittisiin ja kulttuurisiin merkkihenkilöihin - ja luopui siinä sivussa yksiavioisuudesta.

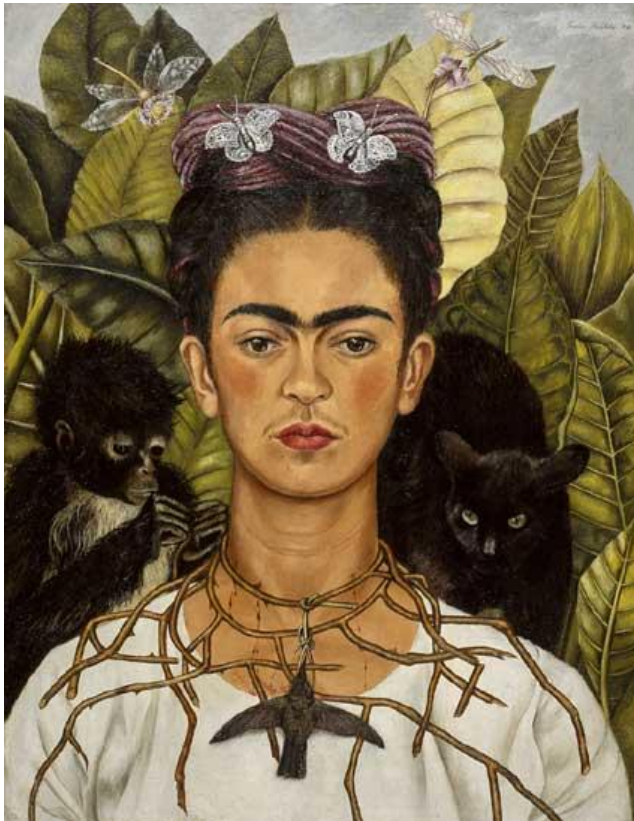
Diego rakasti Fridan pitkiä hiuksia ja runsaita kansanpukuja. Paitsi, että Frida pukeutumisensa kautta rakensi omaa identiteettiään, hän varmasti myös tahtoi näyttää Diegon silmissä ylväältä intiaaniprinsessalta, jota mies voisi ihailia. Meksikolaisen kansanperin-

teen mukaan Tehuantepecin alueen naiset edustivat matriarkaalista yhteiskuntaa, jossa naiset huolehtivat julkisista raha-asioista ja hallitsevat miehiä (Herrera 1990, 134). Tämä voi olla vain puhdasta sattumaa Fridan tehuanalaispukuihin mieltymyksen kanssa – mutta kiinnostava detalji joka tapauksessa.

Fridan oma porvarillinen syntyperä ja aikuisiällä yläluokan boheemeihin kuuluminen eivät mitenkään liity köyhien Meksikon intiaanien elämään. Tehuanalaispuvusta tuli kuitenkin niin keskeinen osa Fridan persoonaa, että jopa elämänsä loppupuolella, yksin sairastaessaan Frida pukeutui joka päivä kuin olisi suureen esikolumbiaaniseen juhlaan lähdössä (Herrera 1990, 137). Pukeutuminen ja riisuutuminen merkitsivät hänelle juhallista rituaalia. Hänen riutuva ruumiinsa peittyi röyhelöiden ja hameiden alle. Asut, korut ja hiuslaitteet muodostuivatkin Fridalle paitsi poliittiseksi, sosialistiseksi kannanotoksi, myös sosiaalisen kommunikaation muodoksi (Fuentes 1995, 23). Paitsi, että tämä ulkoinen olemus kommunikoi suurelle yleisölle suuresta taiteilijasta ja persoonasta, se kohotti myös Fridan omaa itsetuntoa murenevan kehon kourissa.

3.2 Taulujen minä: hillitty naamio kasvoilla

Koska Frida Kahlo maalasi ennen kaikkea itselleen, voisi hänen taulujaan ajatella sisäisen, yksityisen minän ilmauksina. Frida maalasi maailmaa ja itseään sellaisena kuin hän ne koki. Kuitenkin, koska Frida maalasi hyvin hitaasti, pääsivät aika ja harkinta vaikuttamaan hänen töihinsä, joten puhdas itsensä ”paljastaminen” estyi (Lowe 1995, 26). Fridan tauluista suurin osa on omakuvia. Mielestäni erityisen merkittävää näissä omakuvissa on kasvojen neutraali ilme. Hyvinkin henkilökohtaisia elämänsä käännteitä kuvattaessa Frida esittää kasvonsa aina ilmeettöminä. Ilmeettömyys tekee taulujen Fridasta jollain lailla ulkopuolisen ja poissaolevan. (KUVA 3)



KUVA 3. Frida Kahlon Omakuva vuodelta 1940. Kahlolle tyypillinen omakuva. Kasvot ovat ilmeettömät, vaikka kaulan ympärille kiertyneet orjantapurat ovat repineet ihon verille.

Lähde: <http://www.theartnewspaper.com/whatson/exhpics/184-minn-walker-kahlo3.jpg>

Nykytaiteen museo Kiasman julkaisemassa keskustelusarjassa *Nykytaiteen arvoja etsimässä* Irmeli Hautamäki (2000, 87) vertaa Frida Kahlon omakuvia naamioihin. Hän esittää kasvojen olevan metaforana koko ruumiille ja näin ollen, jos kasvoissa on pienikin rike, myös illuusio ruumiin eheydestä rikkoutuu (Hautamäki & Kaitavuori 2000, 87). Minusta tämä on kiinnostava näkökanta. Samaa asiaa pohtii myös Carlos Fuentes (1995, 8) Fridan päiväkirjaan kirjoittamassaan esipuheessa: ”-- ruumis on sielun temppele, kasvot ovat ruumiin temppele. Ja kun ruumis särkyy, sielulla ei ole muuta pyhättöä kuin kasvot.” Oikeastaan Frida on maalannut tauluihinsa, yksityisen minänsä mielenilmauksiin, omat julkisen minänsä kasvot: julkisen naamion. Hautamäen keskustelukumppani Juhani Ihanus esittää, että naamion kautta katsojien eteen tuodaan rooli, joka toimii samalla myös suojana (Hautamäki & Kaitavuori 2000, 87). Tätä näkökulmaa vasten voisi todeta, että Frida sekoittaa töissään yksityistä ja julkista minää toisiinsa. Suuren yleisön tuntema uljas, tehuanalaispukuinen Frida esiintyy tauluissaan usein kontekstissa, joka on hyvin intiimi ja raastava. Niinpä etäännyttävä ilmeettömyys tuntuu

tarpeelliselta, jotta taulun sanoman vastaanottaminen on ylipäänsä mahdollista. Poikkeuksen omakuvien ilmeettömyyteen tekee maalaus nimeltä *Naamio* (1945). Siinä naamion tarkoitus on käännetty päinvastaiseksi. Kuvassa Frida on asettanut omien kasvojensa päälle naamion, josta paljastuu tunnetila: suru ja ahdistus. Frida näyttää kuvassa naamion kautta todelliset tunteensa, joita hänen julkinen minänsä ei kuvissa voi paljastaa. Tätä samaa tulkintaa puoltaa myös Kettenmann (2003, 46).

3.3 Yksityinen minä: loputon tuska ja ehtymätön *alegría*

Fridan yksityisimpään minään on porttina hänen päiväkirjansa, jota taiteilija piti 36-vuoden ikäisestä noin kymmenen vuoden ajan aina kuolemaansa saakka. Päiväkirjaan Frida ei kerro päivän tapahtumista, vaan käyttää päiväkirjaansa tallentaakseen siihen tunteensa (Lowe 1995, 26). Päiväkirja paljastaa Fridan ilman naamiota, suuria tukkalaitteita ja ramman kehon peittäviä pukuja. Fridan suuri rakkaus ja hänen moninkertainen aviomiehensä Diego Rivera on yksi päiväkirjan keskeisimmistä aiheista. Monisanaiset rakkaudentunnustukset, kaipaus ja odotus välittyvät runollisista tekstinpätkistä.

Vuosia.

Odottaa täynnä kätkeytyä ahdistusta, selkäranka murtuneena, ja valtaisa katse, ottamatta askeltakaan leveällä polulla. Liikuttaen teräksellä ympäröityä elämäni.

Diego!

(Frida Kahlon päiväkirja, suom. Pentti Saaritsa)

Frida on pitänyt päiväkirjaansa paitsi kirjoittaen, myös piirtäen. Useat piirustuksista ovat luonnoksenomaisia, hetkessä tehtyjä. Sellaisia, joita tekee ajatuksissaan, alitajuntansa vallassa. Aiheet vaihtelevat omakuvista Diegoon, lemmikkikoiriin, meksikolaisen mytologian hahmoihin, alastomiin ihmishahmoihin, jin-jang -symboleihin ja kommunistiseen sirppiin ja vasaraan. Kommunistiseen aatteeseen ja vallankumoukseen sitoutuminen kävi Fridalla sitä voimakkaammaksi, mitä heikompi hänen oma terveytensä oli. Hän ammensi voimaa aatteesta ja tahtoi valjastaa myös oman maalaamisensa vallankumouksen välineeksi (Lowe 1995, 251). Kommunistiset sankarit ympäri maailmaa (Marx, Stalin, Lenin, Mao Tse Tung) nousivat hänen kuvitelmissaan lähes jumalalliseen asemaan ja Frida tahtoi taistella heidän rinnallaan uuteen auringonnousuun asti.

*1. Vakaumus että en hyväksy vastavallankumousta –imperialismia – fa-
sismia – uskontoja – typeryyttä –kapitalismia – enkä niitä kaikkia porva-
riston temppuja. Haluan tehdä yhteistyötä Vallankumouksen kanssa muut-
taakseni maailman luokattomaksi saavuttaakseni paremman rytmin sorret-
tujen luokkien kanssa.*

(Frida Kahlon päiväkirja, suom. Pentti Saaritsa)

Minulle Frida Kahlon päiväkirja on ollut ehtymätön runsauden lähde ja väylä hänen ajatuksiinsa. Kirjoittaessani näytelmää *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus* päiväkirja kulki mukana koko kirjoitusprosessin ajan. Fridan omaa tekstiä päätyi jopa itse näytelmään asti. Tästä kerron enemmän kappaleessa 5.7. Tuntui ja tuntuu tärkeältä hypistellä Fridan päiväkirjaa, nähdä hänen oma käsialansa, suhruet joita hän on tehnyt korjaillesaan tekstiä, mustetahrat, joista muodostuukin muutamalla kynän vedolla kummallinen otus. Värikylläiset, sensuroimattomat piirustukset ja värikynien kokeilut... moninaiset rakkaudentunnustukset Diegolle ja kalvava huoli omasta terveydestä...

Pystyn samaistumaan helposti Fridan päiväkirjan tunnelatautuneisiin teksteihin. Itsekin kirjoitan päiväkirjaa usein silloin, kun olen suuressa tunnekuohussa. Teksti on silloin ryöppyävää ja oksennan tunnetilani paperille suoraan ja kainostelematta. Kaikista suurimman vaikutuksen minuun ovat tehneet ne toivon kipinät, ilo ja kiittollisuus, jotka Fridasta päiväkirjan sivujen kautta välittyvät. Huhtikuussa 1954, muutamaa kuukautta ennen kuolemaansa, oikean jalan amputaatiosta selvittyään Frida kirjoittaa päiväkirjaan:

*Palasin terveenä –Tein lupauksen ja täytän sen, etten enää koskaan pala
sinne takaisin. Kiitos Diegon,- - kiitos tri Ramón parresin, kiitos tri Glus-
kerin, kiitos tri farillin,- -kiitos minun itseni ja valtavan tahtoni elää niiden
keskellä jotka minua rakastavat ja kaikkien niiden hyväksi joita rakastan.
Eläköön ilo, Diego, - - kaikki ne sairaanhoitajattaret joita minulla on elä-
mässäni ollut, jotka ovat hoitaneet minua niin ihmeellisen hyvin. Kiitos et-
tä olen kommunisti ja olen ollut koko elämäni ajan. Kiitos neuvostokansal-
le, Kiinan, Tsekkoslovakian, Puolan kansalle, Mexican kansalle, ennen
kaikkea kansalle Coyoacánissa, jossa syntyi ensimmäinen soluni...-- Suu-
renmoinen iltapäivä jonka vietimme täällä Coyoacánissa; Fridan huo-
neessa - -*

(Frida Kahlon päiväkirja)

4 OMAKOHTAISUUS TAITEESSA

Frida Kahlo maalasi ennen kaikkea itselleen. Itseään itselleen. Toisaalta hän rakensi myös itsestään julkista kuvaa, elävää taideteosta omasta persoonastaan liehuvine kansanpuvun helmoineen, suurine korvakoruineen ja yhteenkasvaneine kulmakarvoineen. Taiteessaan hän ilmaisi itseään kuvallisin symbolein, jotka liittyivät hänen omaan kulttuuriperimäänsä ja jotka olivat ymmärrettäviä myös yhteisölle, jossa hän eli. Claes Anderson (2005, 20) kirjoittaa asiasta seuraavalla tavalla:

Kaikessa yksilöllisyydessämme olemme kuitenkin ennen kaikkea kollektiivin osa; ihmiskunnan, yhteiskunnan, yhteisön ja lähiperheemme osa. Ilman toisia kukaan meistä ei kasvaisi ihmiseksi. -- Kirjoitan aina itselleni, ensisijaisesti. Yritän saada kirjoittamiseeni itseni mahdollisimman kokonaiseksi.--Hyvään tekstiin pitää mahtua niin sinussa piileskelevä hiirulainen kuin se mahtipontinen Münchhausen, joka pystyy ratsastamaan kirjokontornin huipulle ja nostamaan itsensä tukasta.

Olen tähän asti pureutunut Frida Kahloon henkilönä ja taiteilijana. Tässä luvussa tuon mukaan myös itseni ja oman persoonani. Sekä Frida Kahlo että Claes Anderson sanovat tekevänsä taidettaan itselleen. Entäpä minä? Kenelle minä kirjoitin näytelmää Frida Kahlostä ja miksi? Tietenkin on helppo sanoa, että Kahlo kiinnostaa minua taiteilijana ja oli vielä sopivasti hänen syntymänsä 100-vuotis juhlavuosikin. Mutta jos menemme ”virallisten” motiivien taakse, hyvin henkilökohtaiselle alueelleni, miksi valitsin kohteekseni Frida Kahlon? Mikä osa minussa resonoi Fridan kanssa? Mitä jahtasin kirjoittaessani itseni esitettäväksi näytelmää Frida Kahlostä?

Itseäni minäkin ajoin takaa. Sitä osaa minussa, jonka tunsin kadottaneeni. Voimaani, luomisvoimaani. Naiseuttani. Yksinäisyyttäni. Eristäytymisen tunnettani. Voimallista rakkauttani. Kuolemaa, jotta uskaltaisin elää. Paljastamista, jotta voisin paljastua. Antautumista, jotta voisin vastaanottaa.

Tätä kaikkea siirryn nyt käsittelemään sekä itseni että Fridan näkökulmasta.

4.1 Yksinäisyys

*Yksinäisyys
kirkas lyhty
osa meitä
jotta löytäisimme*

*kaipaus
jotta lähestyisimme*
(Brita Polttila: Lyhty)

Yksinäisyys oli Frida Kahlolle tuttu seuralainen. Fyysisten vammojensa takia hän vietti useita vuosia vuoteenomana. Vaikka yksinäisyys on varmasti ollut aika ajoin Fridalle hyvin raastavaa, on se ollut myös elinehto hänen lukuisten omakuviansa syntymiselle. Frida ei miehensä Diego Riveran tavoin ollut mikään kurinalainen maalari, päinvastoin. Silloin kun Fridalla oli mahdollisuus liikkua ja nähdä ihmisiä, hän teki sen täysin rinnoin. Mutta sairastaessaan Frida maalasi, alun perin yksinäisyyttään lievittääkseen. ”Maalaan itseäni koska olen niin paljon yksin, koska olen aihe, jonka tunnen parhaiten” hän kommentoi omakuviansa runsautta (Herrera 1983, 95).

Oma suhtautumiseni yksinäisyyteen on kaksijakoinen. Tiedostan, että kuten Fridalla, myös minulla yksinäisyys on vitaali osa elämäni ja persoonaani. Oikeastaan, eikö yksinäisyys ole vääjäämätön osa jokaisen ihmisen minuutta, ihmisyyttä? Minä olen ollut paljon yksin, lapsuudestani saakka. Ainoana lapsena leikkikavereita ei ollut aina saatavilla, joten yksin olemisesta tuli minulle hyvin luonnollinen olotila. Omassa yksinäisyydessäni saatoinkin matkustaa minne tahansa, leikkiä vaikka minkälaisien otusten kanssa ja kuvitella itselleni lukuisia eri todellisuuksia. Se oli ja on tila, jossa luovuuteni saa siivet.

Kasvaessani yksinäisyys alkoi näyttää minulle myös melankolisempaa puoltaan. Toisinaan yksinäisyyteni tuntuu riippakiveltä, josta en pääse eroon, vaikka kuinka yritän. Se voi näyttäytyä myös sumuna, joka hyökyy päälleni yllättäen ihmisten keskelläkin. Tai magneetti, joka vetää minua puoleensa, mutta hylkii muita ihmisiä. Vaikka välillä kapi-noinkin yksinäisyyttäni vastaan, tunnen, että se asuu syvällä minussa ja sieltä käsin kykenen ammentamaan luovuuttani.

Mikä sitten tekee yksinolosta epämiellyttävää yksinäisyyttä? Oman kokemukseni mukaan siihen vaikuttavat täyttymättömät odotukset toisten ihmisten suhteen ja haluttomuus kohdata omaa itseään. Seuraavassa on oma, hyvin henkilökohtainen kuvaus kokemastani lohduttomasta yksinäisyyden tunteesta.

Palautuu samaan pisteeseen. Mustaankokkoon. Kohtaan, johon ei halua mennä. Pimeyteen, josta ei ehkä ole ulospääsyä. Raskas ovi paukahtaa kiinni, pimeys jää. Olen yksin tässä huoneessa, on pimeää. Tähän huoneeseen ei pääse valoa. En pääse täältä ulos. Ovi on liian raskas.

Suurin pelkoni on yksinjääminen, lopullinen yksinäisyys. Loputon yksinäisyys.

Olen valumassa kovaa vauhtia yksinäisyyden ikeeseen. Syvään railoon, jonka seinistä ei saa otetta. Odotan pelastusta, pelastajaa, mutta hetki hetkeltä otteeni alkaa livetä, voimani ehtyvät. Railon reunalla seisoo ihmisiä. He nojailevat toisiinsa, huikkaavat minulle jotain silloin tällöin. Heilittä putoilee ravinnon muruja, jotka nielen ahnaasti. Pieniä muruja, jotka helpottavat hetkellisesti, mutta eivät pidä nälkää. Minä olen yksin täällä loputtoman syvässä railossa. Välimatka muihin kasvaa päivä päivältä. Ihoni on harmaa, en ole nähnyt päivän valoa vuosiin.

Matkallani tänne olen törmännyt moniin, mutta näin alhaalla ei ole muita. En tiedä kuinka voin lakata vajoamasta. Olen saanut paljon, mutta tärkein minulta puuttuu. Se, jonka puolesta olisin valmis uhraamaan lähestulkoon kaiken muun.

Hetki hetkeltä liu'un kauemmaksi suurimmasta toiveestani, liu'un pois täältä sinne, missä minua ei tavoiteta. Sinne, missä kukaan ei vahingoita. Ei kosketa. Sinne, missä kukaan ei rakasta.

Naiseuteni on palasina maailmalla. Hajonneena, murentuneena.

Heidän luonaan, joille olin liikaa. Liian vaativa, liian äänekäs, liikaa mielipiteitä, liian sotkuinen, liian lihava, liian isoja tunteita, liian erilainen.

Ja heidän luonaan, joille en ollut tarpeeksi. Tarpeeksi kaunis, tarpeeksi nauravainen, tarpeeksi järkevä, tarpeeksi tyttö, tarpeeksi mitään.

Ensi kesänä täytän 26-vuotta. Usein minusta tuntuu, että olen 100-vuotias ja hirvittävän väsynyt.

Viimeiset kaksi vuotta sydämessäni on esiintynyt pistävää ja puristavaa kipua, jolle ei löydy mitään lääketieteellistä selitystä.

Vajoan yhä syvemmälle kylmään ja pimeään railoon ja sydämeni jäähtyy jäähtymistään kunnes lopulta jähmettyy kokonaan.

Olen katsonut niin paljon sisäänpäin, että silmäni ovat kääntyneet kiertoon.

Olen opetellut olemaan yksin niin kauan, että olen alkanut pelätä sosiaalisia tilanteita.

Minua on jätetty rakastamatta niin monta kertaa, että oma rakkauteni alkaa ehtyä.

*Syntymäni jälkeen minut eristettiin heti infektiotaaran takia. Vietin päivä-
kausia vauvoille tarkoitettussa eristyskopissa. Ratkaistiinko kohtaloni jo
elämäni ensi hetkinä?*

(Oma päiväkirja, tammikuu 2007)

Mikä tai kuka on se pelastus, jota kirjoittaja –siis minä- etsii? Kuka pelastaa hätää karsivän ahdingosta? Frida Kahlo vastaa kysymykseen päiväkirjamerkinnässään vuodelta 1953:

*Jos minulla vain olisi hänen hyväilynsä lähelläni
Niin kuin maalle ilma antaa todellisuuden, hänen persoonansa tekisi mi-
nut iloisemmaksi, pääsisin pois tunteesta, joka täyttää minut harmaalla.
Mikään ei olisi minussa enää niin syvää, niin lopullista.
Mutta kuinka minä selitän hänelle valtavan hellydentarpeeni!
Minun vuosia kestäneen yksinäisyyteni.
Minun rakenteeni joka on sopeutumaton koska se on epäharmoninen
ja kykenemätön omaksumaan.
Luulen, että on parempi lähteä, lähteä eikä paeta.
Kaikki olkoon ohi hetkessä.
Kunpa olisikin!
(Kahlo, 1953. Suom. Pentti Saaritsa)*

Toista ihmistä, sitä kaikin tavoin parasta, oikeaa ja rakkainta yksinäinen huutaa. Häntä minä, samoin kuin Frida Kahlokin, olen jannonut yksinäisyyden kuristavina hetkinä. Pelastajaa, joka vapauttaa minut yksinäisyydestäni. Mutta toisaalta, eikö juuri yksityinen yksinäisyyteni ole se osa minua, jonne kenenkään ei ole mahdollista tulla? Onko toisen ihmisen mahdollista pelastaa minut jostain sellaisesta paikasta, johon hänellä ei ole pääsyä? Paikasta, johon minä en häntä päästä?

Lentokoneissa ohjeistetaan lasten kanssa matkustavia aikuisia asettamaan hätätilanteessa ensin oma happinaamarinsa, vasta sitten lapsen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ihmisen on ensin luotava itselleen tilaisuus hengittää. Se on myös epämiellyttävä ohje, koska se tarkoittaa vastuunottamista omasta itsestään. Onko toisen ihmisen kaipuu sitten vastuun pakoilua? Mielestäni silloin se on, jos haluamme kohdata toisen, jotta välttyisimme kohtaamasta itseämme. Silloin, kun ihminen kohtaa itsensä, joutuu hän väistämättä kosketuksiin myös oman yksinäisyytensä kanssa.

Mainitsin tämän kappaleen alkupuolella yksinäisyyteni merkityksestä luovuudelleni. Hahmotan yksinäisyyden parhaimmillaan siis ikään kuin tilana, jossa luovien tekojen on

mahdollista syntyä. Tämä tila ei yksin kuitenkaan vielä riitä. Tarvitaan myös tekoja, jotta luovat ajatukset manifestoituisivat taiteeksi. Kirjassaan *Tie Luovuuteen* Julia Cameron (2005, 231) kirjoittaa luomisesta ja vastuunottamisesta seuraavalla tavalla: ”Luovuus vaatii toimeliaisuutta, mikä on todella huono uutinen useimmille meistä. Se säilyttää harteillemme vastuuta, ja mikä onkaan inhottavampaa kuin vastuu?” Mielestäni Cameron osuu naulan kantaan! Olen itse huomannut, että toteutumattomien luovien ajatusten suma on pahinta mahdollista saastaa mielenrauhalleni. Jos olen saattanut itseni luovaan yksityisen yksinäisyyden tilaan, enkä voimakkaan luovan impulssin saadessani tee asialle mitään jatkotoimenpiteitä, olen yksinkertaisesti laiska. Ja laiskuus jos mikä on vastuun välttelyä. Frida Kahlo ei pakoillut vastuutaan. Hän toimi, kääntäen tragediansa ja kipunsa luoviksi teoiksi.

4.2 Kipu

Tärkein asia maailmassa ovat meidän sydämemme. Miten niille käy, jos kiellämme kivun? Jos emme ota sitä vastaan?
(Oma päiväkirja 27.11.2007)

Mitä kipu on? Helsingin ja uudenmaan sairaanhoitopiirin internetsivustolla (www.hus.fi) todetaan kivusta seuraavaa:

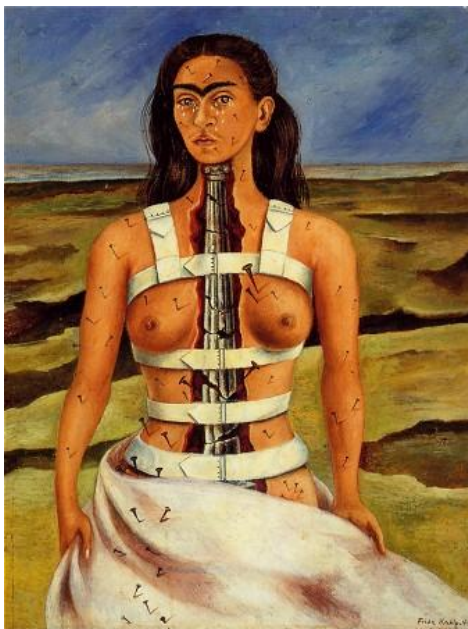
Kipu on epämiellyttävä aistimus ja tunnepohjainen elämys.-- Potilaan oma sisäinen kivunhallintajärjestelmä säätelee kivun voimakkuutta. -- Kipu on jokaisen ihmisen henkilökohtainen kokemus, jota ei voi todeta esimerkiksi laboratoriokokeella. Kipu on olemassa silloin, kun henkilö sen itse kokee.. Tämän vuoksi potilaan kipua ei voi verrata toisen ihmisen kipukokemukseen.

Tässä viitataan lähinnä fyysiseen kipuun, mutta samat määritelmät ovat mielestäni relevantteja myös henkisestä kivusta puhuttaessa. Ja voiko henkistä ja fyysistä kipua ylipäänsä täysin erottaa toisistaan? Uskoisin kivun olevan universaali, ihmiskuntaa yhdistävä kokemus samoin kuin vaikkapa rakkaus. Tosin toisen ihmisen kipuun emme pysty yhtymään samalla tavoin kuin esimerkiksi nauruun. Oman kokemukseni mukaan kovassa fyysisessä kivussa tapahtuu myös jonkinlainen henkinen puhdistuminen. Sietämätön

fyysinen kipu on kuin pyörre, joka vie mukanaan. Mitä enemmän sitä vastustelee, sitä epämiellyttävämmältä se tuntuu.

Kivun kokemukselle antautuessani antaudun myös elämälle. Kaikki turha karisee pois, mieleni kykenee käsittämään vain kaikkein olennaisimman, kaikkein tärkeimmän, joka kivun kokemisen hetkellä on itse kipu. Suostuessani kokemaan kivun niin täytenä kuin se minulle annetaan, saan myös vastalahjana kokea euforian tunteen kivun hellittäessä – vaikkapa vain hetken ajan.

Frida Kahlon elämässä kipu oli läsnä niin tuhoavana kuin hedelmällisenä, uutta luovana voimana. Kipu tulee läpi hänen tauluistaan kautta linjan. Frida on katsonut itseään paljon: tunteja, päiviä, viikkoja, kuukausia... katsonut omaa peilikuvaansa, omaa kipuaan. Omakuvassa *Murtunut pylväis* vuodelta 1944 Frida kuvaa itsensä murtuneen pylvään varassa olevana, nauloja täyteen pisteltynä. Taustalla on kuiva, halkeillut autiomaa. Fridan kehoa pitävät kasassa tukisiteet. Kasvot ovat ilmeettömät, mutta silmien alustat ovat täynnä kyyneliä. Alaruumista peittää valkoinen lakana. Kärsimys saa tässä taulussa marttyyrimaisia piirteitä. Niin pistävät naulat kuin kristiaaninen valkoinen lakanakin viittaavat katolilaisiin pyhäinkuviin. (KUVA 4)

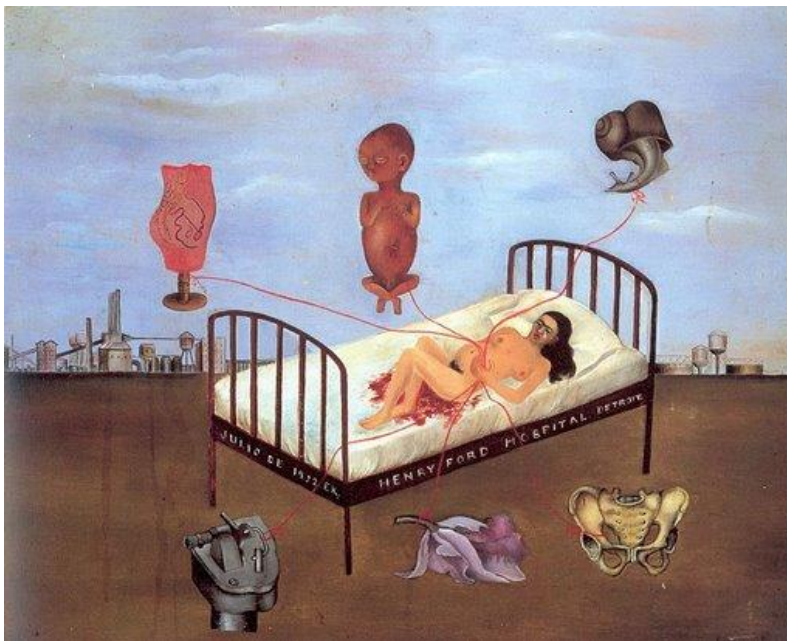


KUVA 4. Frida Kahlo: Murtunut pylväis. 1944.

Lähde: <http://www.yoavrogovin.com/images/frida-01.jpg>

Muissakin Fridan tauluissa näkyy lainauksia kristillisestä taiteesta. Hän käytti Kristuksen ja marttyyrien kärsimystä kuvaavia elementtejä (orjantappuroita, verta vuotavia haavoja, nauvoja, nuolia...) tehostaakseen oman tuskansa kuvausta tauluissaan (Kettermann 2003, 67-69). Lisäksi useat Kahlon taulut muistuttavat tyyliältään, kooltaan ja materiaalien käytöltään erityisesti *retabloja*, meksikolaisia *votiivitauluja*¹.

Vuodelta 1932 oleva *Henry Fordin sairaala* on, kuten votiivitaulut yleensäkin, pienikokoinen ja öljymaalattu metallille (Kettenmann 2003, 35). Taulussa Frida makaa raskaana olevana ja alastomana suuressa sairaalasängyssä. Vasemman silmän alla on suuri kyynel. Hänen lantionsa kohdalta valkoiselle lakanalle on vuotanut valtava verilammikko. Fridan vasemmasta kädestä lähtee punaisia, verisuonimaisia nauhoja, jotka johtavat taulussa irrallisina leijuviin kuviin: etanaan, sikiöön, naisen lantion torsoon sekä kuvaan samasta alueesta, haalean violetin väriseen kohtumaiseen kukkaan sekä jonkinlaiseen rautaiseen koneenosaan. Horisontissa näkyy tehtaiden piippuja ja harmaita taloja. Sängyn reunaan on muistokirjoitusmaisesti tekstattu: *JULIO DE 1932 DK. HENRY FORD HOSPITAL DETROIT (HEINÄKUU 1932 JKR. HENRY FORD SAIRAALA DETROIT)*. (KUVA 5)



KUVA 5. Frida Kahlo. Henry Fordin sairaala 1932.

¹ Votiivitaulu on lupauksen nojalla jollekin jumalalle pyhitetty, kirjoituksella varustettu taulu; kirkkoon asetettu muistotaulu. (Pieni tietosanakirja/ IV San Remo –Öölanti, <http://runeberg.org/pieni/4/0755.html>)

Taulu on maalattu aikana, jolloin Frida asui miehensä Diego Riveran kanssa Detroitissa, Yhdysvalloissa. Frida oli tullut raskaaksi, mutta hänen suureksi surukseen raskaus päättyi muutaman kuukauden jälkeen keskenmenoon.

Minun omat kokemukseni kivusta tuntuvat Fridan kokemusten rinnalla hyvin mitättömiltä. Toisaalta, jos kipu on kerran subjektiivinen kokemus, voiko ihmisten kokemuksia kivusta edes rinnastaa? Assosiaationa edelliseen, mieleeni nousee tilanne lapsuudestani, tarkemmin sanottuna ala-asteelta.

Kyseessä oli kiusaamistilanne. Minä olin kiusaaja, sillä kertaa. En muista enää tilanteen sisältöä, mutta kyseessä oli välitunnilla tapahtunut ilkkuminen, jolla tavoin pienet tytöt yleensä kiusaamista harrastavatkin. Opettajan tultua selvittämään tilannetta puolustauduin perustelemalla, että kiusaamani luokkatoveri on yliherkkä. ”Siihen sattuu liian helposti”, sanoin. Viisas opettaja katkaisi ajatuskulultani siivet heti alkuunsa. Hän sai minut, pienen kymmenvuotiaan siinä koulun pihalla ymmärtämään, ettei minulla ole mitään kapasiteettia arvioida toisen henkilön kivunsietokykyä. Eikä minulla toden totta ole ainakaan mitään oikeutta testata sitä.

Teatterin tekemiseen liittyy usein kipua vähättelevä asenne. Harjoituksiin on tultava, vaikka pää kainalossa. Myönnän, että olen itse ansiokkaasti viljellyt tätä mentaliteettia. Ohjatessani olen vaatinut näyttelijöiltäni lähes ylimaallista kestävyyttä. Esiintyjän roolissa olen kiristellyt hampaitani, kun joku muu esiintyjistä on sairaana tai loukkaa itsensä. Luultavasti kyse on siitä, että koska itse vähätelen kivun tuntemuksiani, en soisi muidenkaan näyttävän niitä. Välillä jopa häpeän sitä, jos minuun sattuu. Onko siinä kenties kyse siitä, että minusta tulisi heikko, jos näyttäisin kipuni? Voi olla. Henkisen kivun tunteminen onnistuu minulta kyllä, mutta olen rakentanut illuusiota itsestäni äärimmäisen kestäväksi ja vahvana ihmisenä. Ja tokihan minä sitä olenkin, mutta voisin joskus antaa itselleni luvan olla heikko ja kipeä, myös toisten ihmisten läsnäollessa.

Palaan vielä hetkeksi Fridaan. Carlos Fuentes (1995, 12) sanoo, että Frida Kahlolla on Koira nimeltä Kipu. Hän tarkoittaa, että sen sijaan, että Frida olisi kieltänyt kipunsa, hän on hyväksynyt sen. Ottanut sen lemmikikseen, ehkäpä jopa kouluttanut sitä. Ja mikä, tärkeintä transformoinut sen taiteeksi.

4.3 Kuolema

La Chingada, naitu, *La Pelona*, karvaton narttu, *La Tostada*, paahtoleipä, *La Tia de las Muchachas*, tyttöjen äiti... Meksikossa kuolemalla on monta nimeä. Sitä pidetään kaiken elämän lähtökohtana, ikuisena seuralaisena. (Fuentes 1995, 23)

Minä pelkään kuolemaa. Aloin pelätä sitä toden teolla eräänä heinäkuisena aamuna kesällä 2005. Heräsin lapsuudenkodissani kesken unen hyvin tietoisena siitä, että äitini on kuollut. Tuijotin kattoon täysin hereillä ja koetin rekisteröidä aivoihini juuri saapunutta tietoa. Kauhu valtasi minut ja lohduuton itku purkautui sisältäni valtoimenaan. Värit kaikkosivat ympäriltäni, menetys tuntui lopulliselta. En tiennyt, mistä tiesin, mutta tiesin. Kunnes kuulin haarukoiden kolinan.

Sillä kertaa viikatemies huitaisi ohi, vaikka ilmoittikin olemassaolostaan minulle. Äitini oli vahvasti elossa ja on edelleen. Tuona nimenomaisena heinäkuun aamuna hän keitti aamukahvia alakerrassa samaan aikaan kun minä itkin hänen poismenoaan suoraan hänen yläpuolellaan. Vaikka kyseinen kuoleman kohtaaminen oli unimaailmasta valvotellisuuteen siirtynyt harha, käynnisti kokemus sisälläni valtaisan prosessin. Tunsin tarvetta saada kontaktin kuolemaan. Ensimmäinen askel siihen oli pelko.

Pelkäsin vuorotellen omaa ja äitini kuolemaa. Kuukautta myöhemmin perheeni vanha ja sairas koira kuoli tapaturmaisesti. Mietin, olinko alitajuisesti aiheuttanut lemmikkini poismenon pohtimalla kuolemaan liittyviä asioita jatkuvalla syötöllä. Hylkäsin ajatuksen hysterian ensioireena. Koirani kuoleman kohdatessani ymmärsin, että olin tilanteessa ensimmäistä kertaa. Minulta on kuollut kaksi läheistä ihmistä, mutta olen ”menettänyt” molempien kuolemien suremisen. En ole saanut elää kuolemaa. Ensimmäisellä kerralla enoni kuoli pitkän aikaa sairastettuaan kaksi tuntia ennen kuin minä lähdin vuodeksi ulkomaille. Perhettäni kohtasi menetys ja minä matkustin pois, toiselle puolelle maapalloa. Olin 17-vuotias.

Pakkaan laukkuja – puhelin soi – sanovat, että nyt se on lähellä – tartun luuriin – kuulen korisevan hengityksen – pidättelen itkua – itken – enoni ynähtelee – sanon: me ollaan nyt molemmat lähdössä pitkälle matkalle – itken lisää – sanon: olet minulle tärkeä – kuuntelen raskasta hengitystä – sanon: hyvää matkaa – annan luurin äidille – äiti itkee ja jättää hyvästit – puhelu päättyy – lähestyn hysteriaa – puhelin soi uudestaan – joku vastaa – nyt se on tapahtunut – mietin voinko edes lähteä matkaan – vanhempani vakuuttelevat, että voin – tämä on vain sattuman oikku – päätän lähteä –

ja tajuan, että en usko sattumaan tällainen synkronia ei voi olla sattumaa – sitten lentokentälle – todellisuudet sekoittuvat – kuoleman koskettava perheeni ja iloinen lähdön tunnelma – olen välitilassa – suru, menetys, ilo ja uuden odotus sokin sokin – passintarkastus – ja olen toisella puolella – lasinen seinä välissä – itkevät ja hymyilevät vanhemmat – käännyn ja tempaudun tulevaan – lentokoneessa kirjoitan päiväkirjaan sivukaupalla kuolema kuolema kuolema kuolema – en käsitä sitä – eikä minusta tunnu miltään.

(Päiväkirjamerkintä, 2007)

Kuolema on Suomessa nykyään tabu. Kuolevat laitetaan laitoksiin. Kuolleet peitetään liinalla ja viedään äkkiä säilytykseen. Sieltä vainaja laitetaan suljettuun arkkuun. Miksi emme halua katsoa vainajiamme? Miksi emme halua nähdä heitä? Miksi joku minulle rakas ihminen muuttuisi kuollessaan epämiellyttävän näköiseksi? Siksikö, että elottoman ihmisen nähdessämme joudumme kasvokkain oman kuolevaisuutemme kanssa? Joudumme sen tosiseikan eteen, että jonakin päivänä myös meidän omat kehomme ovat elottomia ja liikkumattomia. Kuolleita.

Tietämättömyys pelottaa. Tietämättömyys tulevasta. Tietämättömyys, siitä mikä kuoleman takana odottaa. Paratiisi, helvetti, ykseys vai tyhjiys? Vai kenties uusi elämä? Minusta tuntuu, että mitä enemmän uskallan tiedostaa kuoleman mahdollisuuden, sitä vähemmän sitä pelkään. Elämästä tulee merkityksellisempää. Mutta en minä missään nimessä halua vielä kuolla. Minulla on vielä paljon ajattelematta, paljon kirjoittamatta, paljon laulamatta, paljon rakastamatta. Mutta oma kuolemani on läsnä minussa jo nyt. Tahdon ottaa sen kumppanikseni ja kunnioittaa sitä. Sillä vain oman kuolemani kautta voin alkaa rakastaa omaa elämääni.

Frida taisi rakastaa omaa kuolemaansa jo eläessään. Kuolema vainosi häntä aina onnettomuudesta lähtien, mutta Frida ryhtyi kuolemansa kaveriksi eikä pelännyt. Frida kuoli yhtä dramaattisesti kuin oli elänytkin. Itsemurhaa epäiltiin yleisesti. Ja oikeastaan, jos Frida oli elämässään ottanut kaiken muunkin omiin käsiinsä, niin miksei myös omaa kuolemaansakin. Fridan ruumis polttohaudattiin. Tapahtumasta on tullut lähes legenda. Paikalla olijat ovat kertoneet, että Fridan ruumiin osuessa liekkeihin kuumuus lennätti hänet istumaan ja palavat hiukset kehystivät hänen nauravia kasvojaan sädekehän tavoin (Herrera 1990, 496). Melkoisen fridamainen tapa poistua ajasta ikuisuuteen...

4.4 Rakkaus

Olen tässä työssä käsitellyt jo suhteellisen paljon Fridan rakkauksia: Diegoa, Meksikoa, maalaamista... On selvää, että Frida rakasti valtavalla tunteen palolla, väkevästi ja syvästi. Juuri niin minäkin ajattelen rakastavani. Mutta mitä oikeastaan tiedän rakkaudesta? Ja ennen kaikkea, mitä tiedän romanttisesta rakkaudesta? Sehän minua tietenkin eniten kiinnostaa.

Nyt, 26-vuotiaana naimattomana naisena, myönnän, etten tiedä rakkaudesta paljoakaan. Rakastumisen ja intohimon kanssa olen tehnyt tuttavuuksia, mutta rakkaus onkin sitten aivan toinen juttu. Olen sanonut: ”Minä rakastan sinua”, ja tuntenutkin niin. Mutta aavistelen, että toisen ihmisen todellinen rakastaminen on vielä jotain aivan muuta, kuin oma, toiseen kohdistuva tuntee. Pieniä makupaloja minulla on asiasta. Olen kokenut olleeni pyyteettömän rakkauden piirissä hetkittäin oman perheeni kanssa, kummilasteni seurassa, ja toisinaan myös parisuhteissani. Silloin määräävänä tekijänä ei ole ollut intohimo, vaan puhdas rakkaudellisuus. Myös omassa jumala-suhteessani tämä rakkaus on läsnä, oikeastaan jatkuvasti. Eli onko intohimo se pirulainen, joka sotkee puhtaan rakkauden kuviot? En halua uskoa, että näin olisi, mutta minulla ei ole henkilökohtaista näyttöä vasta-argumentiksi.

Minusta tuntuu, että rakkaus ja kuolema ovat hengenheimolaisia. Ne pitää molemmat elää ja hyväksyä. Minä olen tuntenut rakkautta, mutta en ole todella elänyt sitä. Tai jospa olenkin, mutta rakkaus on vain ehtynyt. Jos niin on käynyt, mistä se kertoo? Huonosta parisuhteesta? Typerästä kumppanista? Vai siitä, ettei minussa itsessäni olekaan rakkautta, jota jakaa?

Kuinka itseään voi sitten alkaa rakastamaan? Kuinka itsensä voi kohdata ja kohtaamastaan huolimatta tai siitä johtuen alkaa rakastaa omaa itseään syvästi ja todesti, ei itsekkeisesti ja pelokkaasti. Kuinka se on mahdollista? Ajattelen, että tähän sisältyy paradoksi. Minun rakkauteni omaan itseeni todentuu ja kasvaa rakkaudellisessa kohtaamisessa toiseen ihmiseen. Vasta kun todella pystyn rakastamaan toista ihmistä, rakastan myös itseäni. Ja kun todella rakastan itseäni, vasta silloin voin rakastaa myös toista.

Frida on sanonut surrealismista seuraavaa: ”Surrealismi on se maaginen yllätys, kun vaatekaapista, josta ’varmasti’ piti löytyä paitoja, löytyykin leijona.” Tuo määritelmä

sopii minusta myös kuvaamaan rakkautta – ja rakastumistakin. Rakkaus, jos mikä on surrealistista. Olen menossa tiettyyn suuntaan, ja avaan elämässäni jonkun oven, jonka takana odottaakin yllätys, ja ennen kuin huomaankaan, olenkin leijonan kidassa! Rakkaus on yllätys, joka muuttaa kaiken ja tuo ulottuville uuden todellisuuden. Loistavaa, sanon minä!

5 NÄYTELMÄ: *FRIDA KAHLO – RAKKAUS JA ROHKEUS*

Tähän mennessä oman Frida-suhteeni huipentuma on hänestä kirjoittamani näytelmä *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus*. Näyttelin esityksessä itse Fridan roolin. Ensi-iltansa se sai 21.9.2007 Stadian tanssisalissa. Syksyn 2007 aikana näytelmää esitettiin 20 kertaa. Tanssisalin lisäksi esiintymisareenoihin lukeutuivat Ilves-teatteri, Teatteri Puoli-Q, Vaihtolava ja Valtimonteatteri. Näytelmän ohjasi Krista Ståhle. Esitys oli hänen taiteellinen lopputyönsä Stadian esittävän taiteen koulutusohjelmaan. Produktio rahoitettiin osin Stadian avustuksella, osin sponsoreiden ja lipputulojen turvin.

Päätös työhön ryhtymisestä syntyi alkuvuodesta 2007. Olin sattumalta huomannut, että ihailmani Frida Kahlon syntymästä tulisi heinäkuussa 2007 kuluneeksi 100 vuotta. Inspiraatio iski minuun kuin salama kirkkaalta taivaalta: Fridasta täytyy tehdä esitys. Ryhdyin saman tien toimiin asian eteenpäin viemiseksi. Ensimmäiseksi mietin keitä muita projektiin pyytäisin. Ystäväni ja opiskelutoverini Krista Ståhle nousi heti mieleeni ja kerroin hänelle ideastani. Tässä vaiheessa en vielä oikein tiennyt, miten roolit työryhmän sisällä jakautuisivat. Tiesin vain haluavani Kristan mukaan. Krista innostui ja ehdotti työnjakoa siten, että hän kantaisi ohjausvastuun ja minä näyttelisin Fridaa. Itse asiassa Krista sanoi, ettei kukaan muu voisi olla Frida. Se tuntui mukavalta. Syvällä sisimmässäni olin ollut itsekin sitä mieltä, mutta en ollut uskaltanut päästää ajatusta pintaan.

Sovimme, että minä kannan vastuun käsikirjoituksesta. Krista lupasi olla kirjoitusprosessissa ”takapiruna” ja voisimme käydä yhdessä läpi kirjoitettua materiaalia ja dramaturgista rakennetta. Näin tapahtuikin. Muu työryhmä löytyi kasaan suhteellisen helposti jo olemassa olevien kontaktien avulla. Näytelmän maagisen musiikin sävelsi Sami Baldauf, videoprojisoineista vastasi Petri Mattila, valosuunnittelun hoiti teatterin moni-

toimimies Juuso Kekkonen, lavastuksen toteutti Kaisu Koponen ja upean puvustuksen loihti Susanna Suurla. He ovat kaikki nuoria alansa ammattilaisia ja taiteellisesti kiinnostavia ja innovatiivisia tekijöitä! Mitään taloudellista kompensatiota emme pystyneet työryhmälle maksamaan lukuun ottamatta esityksissä valoja ajavaa Kekkosta. Hänen kanssaan oli jo etukäteen sovittu rahallisesta korvauksesta esityskauden osalta.

Fridasta on aikaisemmin Suomessa tietojeni mukaan tehty vain yksi näytelmä, vuonna 1996 Teatteri Jurkassa esitetty, Kaija Viinikaisen ohjaama *Frida Kahlo - jos voisin tanssia*. Maailmalla Fridasta on sen sijaan tehty lukuisia teatteriesityksiä, etenkin taiteilijan kotimaassa Meksikossa ja muualla Latinalaisessa Amerikassa. Elokuvan puolella Fridasta on tehty kaksi merkittävää elokuvaa: Paul Leducin vuonna 1986 ohjaama *Frida –natureza viva* sekä Salma Hayekin tähdittämä, lähes kulttimaineeseen noussut, Julie Taymorin ohjaama *Frida* (2002). Itse olen nähnyt kaikista edellä mainituista vain jälkimmäisen elokuvan. Mielestäni se on värikylläinen ja elävä, joskin siloteltu kuvaus Fridasta.

Tässä luvussa pureudun kirjoittamani näytelmän dramaturgisiin ja rakenteellisiin asioihin. Erittelen sivuhenkilöiden ja metaforien merkitystä ja nostan esille joitakin kohtia näytelmästä syvempää tarkastelua varten. Lopuksi pohdin tekstin työstötapaani ja erityisesti Frida Kahlon päiväkirjan merkitystä siinä.

5.1 Rakenteen luominen –kohti onnettomuutta

Kokonaisuus muodostuu siitä, millä on alku, keskikohta ja loppu.

- *Aristoteles*

Ensimmäinen ajatus oli perustaa esityksen rakenne täysin Kahlon taulujen varaan. Mielikuvissamme esitys oli tekstin, musiikin ja visuaalisten kuvien synteesi. Valitsimme ohjaaja Krista Ståhlen kanssa keväällä 2007 Kahlon maalauksia, joista pidimme. Maalausten inspiroimana kirjoitin runollista tajunnanvirtaa, tunnelmia ja mielentilan kuvia. Kirjoitin sekä suomeksi että espanjaksi. Näiden tekstien perusteella alkoi hahmot-

tumaan tulevan teoksen ”mielentilallinen maisema” –siis se millainen fiilis tai väri esityksessä voisi olla.

Tältä kirjoitusperiodilta ei jäänyt lopulliseen esitykseen mitään tekstimateriaalia. Eräs espanjaksi kirjoittamani runo selvisi pisimmälle. Se poistettiin ensi-ilta viikolla kokonaisuuteen mahtumattomana. Vaikka sille ei lopullisessa esityksessä ollutkaan paikkaa, se viitoitti tietämme nimenomaan näytelmän tunnelman suhteen.

Pensando en la juventud

*ya se fueron los días
de inocencia, de alegría pura
ilon päivät
se fueron ya los días de amor puro?
kauden päivät?
Ese amor platónico
joka on
entre hermanos
entre madre e hijo
en que no existe pasión.
himoa.
El pasión me aburre.
Me causa dolor...
dolor infinito
que no me mata
pero me hace sangrar
verta
me arde
y deja que se escape
la chispa de la vida
que esta dentro de mí.*

*Y el dolor... el dolor me hizo crear.
el Creador... el padre, el hijo y el espíritu santo.
Y la Virgen, que se dió la luz al creador.
mán.*

*Yo soy un Creador.
Gracias al dolor
gracias al passion
gracias al sufrimiento
gracias al amor.
Yo soy un Creador.*

Nuoruutta ajatellen

*jo menivät ohitse
viattomuuden ja puhtaan
Joko menivät myös todellisen rak-
kauden
Se platonisen rakkauden,
sisarusten välillä
äidin ja lapsen välillä
se rakkaus, jossa ei ole into-
himoa.
Intohimo kyllästyttää minua
aiheuttaa minulle kipua
loputonta kipua
joka ei tapa minua
mutta saa minut vuotamaan
ja kirvelee
päästää sisälläni olevan
elämän pisaran
katoamaan.*

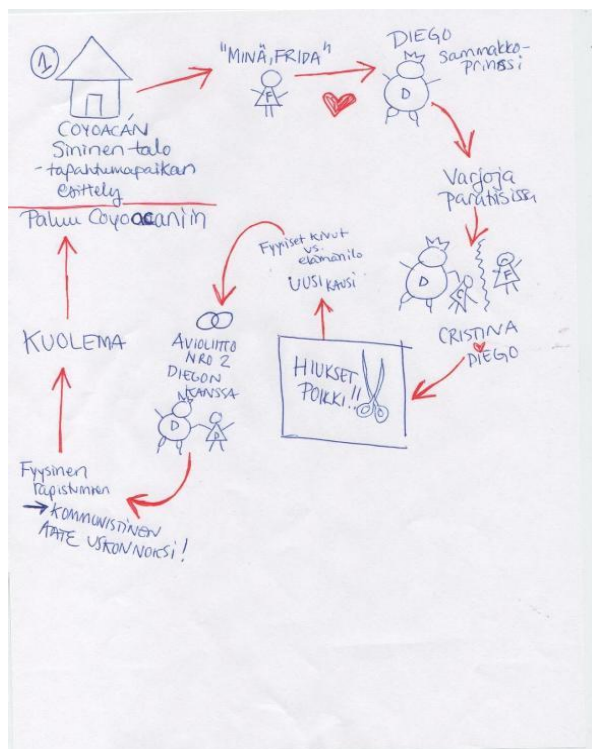
*Kipu...kipu sai minut luomaan.
Luoja... isä, poika ja pyhä henki.
Neitsyt, joka antoi luojalle elä-
män.*

*Minä olen luoja.
Kiitos kivun
kiitos intohimon
kiitos kärsimyksen
kiitos rakkauden.
Minä olen luoja.*

Rakenne on yksi keskeisistä työkaluista, joilla luoda merkityksiä näytelmään ja esitykseen. Muoto ja sisältö kietoutuvat toisiinsa ja määrittävät toisiaan. (Reitala, 2003, 24)

Kesän edetessä alkoi käydä selväksi, että mikäli haluaisimme konkreettiselta esitykseltä muutakin kuin ”taidehiippailua”, täytyisi dramaturgiaa selkiyttää ja ryhdittää.

Nostin Fridan elämästä ja henkilöhistoriasta mielestäni merkityksellisiä teemoja (koti, kipu, Diego, rakkaus, pettymys, petos, naiseuden moninaisuus, ilo, poliittisuus, maalaaminen) ja loin niiden pohjalle ehdotuksen dramaturgiasta. (ks. KUVA 6) Näin jälkikäteen analysoituna jo tuo versio dramaturgiasta pitää sisällään myös juoneen liittyviä aristoteelisia aspekteja: käänteitä (*peripeteia*) sekä laveasti tulkittuna myös tunnistamisen (*anagnorisis*) (Aristoteles, 2000, 169-170, 246). Puhtaimpana aristoteelisena käänteenä voidaan pitää Diegon ja Fridan sisaren Cristinan suhteen paljastumista. Tuohon käänteeseen liittyy myös tunnistaminen: Fridalle paljastuu, että hänen sisarensa on petturi. Sattumalta olin luonut hyvin klassisen draamallisen käänteen. Aristoteleen mukaan tunnistaminen on muutos tietämättömyydestä tietämiseen, ja paras tunnistaminen tapahtuu yhdessä käänteen kanssa. (Aristoteles, 2000, 170)



KUVA 6. Ensimmäinen ehdotus dramaturgiasta näytelmään *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus*.

Hahmoteltu kesäkuussa 2007.

Tekijä: Helena Leminen

Työskentelytapani ohjaajan kanssa pysyi hyvin samankaltaisena koko kirjoitusprosessin ajan. Minä työstin aina tekstiä eteenpäin tiettyyn pisteeseen ja sitten tarkastelimme yhdessä suuntaviivoja tekstin eteenpäin viemiselle. Muistan lauseen, jonka Krista sanoi eräänä heinäkuuisena iltapäivänä: ”Musta tuntuu, että Fridalla kaikki palautuu aina siihen onnettomuuteen.” Tämä lause oli avain. Se auttoi meidät niin muodon kuin sisällönkin suhteen näytelmän ytimeen: kipuun. Kaikki kiertyisi onnettomuutta ja kipua kohden. Se olisi esityksen tiivistymispiste.

Hajotimme kronologisen rakenteen (joka näkyy kuvassa 6). Jaoimme esityksen kolmeen suurempaan ”episodiin”. Ensimmäisessä käsiteltäisiin Fridan lapsuutta, juuria ja yhteiskunnallista tilannetta, jossa hän eli. Toinen osio keskittyisi Diegoon. Kaikkeen siihen mitä tuohon ihmissuhteeseen liittyi: rakkautta, kumppanuutta, täyttymätöntä odotusta, ja lopulta petosta. Petos johdattaisi vielä suurempaan tragediaan, joka oli onnettomuus. Sen käsittelylle varasimme näytelmän viimeisen osan. (KUVA 7)



KUVA 7. Kuva kolmiosaisesta, suppilomaisesta dramaturgiasta näytelmään *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus*. Dramaturgia kiertyy kuvassa kohti onnettomuutta.

Kyseinen kuva piirretty marraskuussa 2007.

Tekijä: Helena Leminen

5.2 Tarina ja juoni

Reitala ja Heinonen (2003, 24-25) sanovat tarinasta ja juonesta seuraavaa:

- *Tarina on tapahtumien 'todellinen' järjestys ja juoni se, miten kirjailija on asian esittänyt. - - Tarina ja juoni voivat periaatteessa olla myös identtiset, joskin se on harvinaista.*

Frida Kahlosta kertovassa näytelmässä voisi siis ajatella, että tarina on itse asiassa Frida Kahlon henkilöhistoria ja elämä (tai ainakin se osa niistä, joka käy ilmi näytelmässä). Juoni on se rakenteellinen järjestys, johon näytelmän osaset asettelin.

Kyseisessä näytelmässä tarina ja juoni eivät ole yhteneväiset. Esimerkiksi onnettomuuden sijoittaminen näytelmän loppuun ei seuraa Fridan todellista tarinaa. Todellisuudessa onnettomuus tapahtui Fridan ollessa 18-vuotias. Siis ennen rakkaussuhdetta Diego Riveraan, ennen Fridan ”stalinistisia höyryjä”, jopa ennen maalaamisen aloittamista. Näytelmän dramaturgiassa (juonessa) tämä asetelma on käännetty pääläelleen ja kaikki edellä mainitut asiat vievät *kohti* onnettomuutta. Näytelmän juonen punaisena lankana on siis edetä syöksykierteen omaisesti, vaihe vaiheelta kohti Fridan olemassaolon kiipeintä ydintä: ruumiin rikkinaisyyttä ja kipua.

5.3 Fridan näköinen dramaturgia

Toisena opiskeluvuoteni, tarkemmin syksyllä 2004, tutustuin Marja Louhijan ja Siri Kolun vetämällä ”Dramaturgian perusteet” –kurssilla käsitteeseen *aiheensa näköinen dramaturgia* (Kolu & Mehto 2003, 48). Aiheensa näköisissä dramaturgioissa on olennaista se, että esitys ja sen tarina ovat alisteisia aiheelle. Aiheella on kiinteä yhteys dramaturgiseen rakenteeseen. (Kolu & Mehto 2003, 47). *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus* – näytelmällä on mielestäni aiheensa, siis Frida Kahlon, näköinen dramaturgia.

Miten Frida Kahlo sitten mallintuu näytelmän dramaturgiassa?

Kuten olen jo useaan otteeseen todennut, Kahlo maalasi paljon itseään, omaa sisäistä maailmaansa sekä omaa kokemustaan ympäröivästä todellisuudesta. Monissa maalauksissaan hän yhdistelee näennäisesti toisiinsa sopimattomia kuvia tai elementtejä. Haluan nostaa tästä esimerkiksi maalauksen *Mitä vesi minulle antoi*. Taulussa on kuvattuna

kylpyamme, jonka vedessä kelluu mitä erilaisimpia asioita: tehuantepec-puku; kaksi alastonta naista; potretti Kahlon omista vanhemmista; pitkähiuksinen nainen, jonka kaulan ympärille on kietoutunut naru; kasvoton mies, joka pitelee kiinni narusta; trapetsitaitelija, joka tanssii samalla narulla... Vedestä kohoaa myös tulivuori, jonka keskeltä kohoaa fallosmainen, savuava pilvenpiirtäjä. Ammeen päässä näkyvät naisen (Kahlon) jalkaterät. Toisesta jalasta vuotaa verta. (KUVA 8)



KUVA 8. Frida Kahlo: Mitä vesi minulle antoi. 1938

Lähde: <http://www.lorbus.com/blog%20images/loquemedio.jpg>

Taulun yksittäiset pienemmät kuvat ovat osasia toisista Kahlon maalauksista. Tässä työssään hän on yhdistänyt ne yhdeksi kokonaisuudeksi *kollaasimaisesti*². Dramaturginen vastine kollaasille on montaasi. Montaasi perustuu siihen, että katsoja liittää esityksen irralliset osat (kuvat) mielessään kokonaisuudeksi, joka seuraa tiettyä syy-seuraus suhdetta (Koskenniemi 2007, 81).

Onko *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus* siis montaasi-muotoinen esitys?

En kykene vastaamaan tähän yksiselitteisesti. Näytelmän eri osat eivät ole täysin irrallisia toisistaan, koska ne kaikki liittyvät Fridaan. Toisaalta, logiikka, jolla teos etenee, ei

² Kollaasitekniikka oli 1900-luvun alussa maalaustaiteessa vaikuttanut menetelmä, jossa taideteos luotiin eri materiaaleja ja esineitä yhteen liimaamalla. (Tietojätti, 2001, 400)

kuitenkaan perustu rationaalisuuteen, vaan enemmänkin ”fiilikseen” ja rytmiin. Niiden avulla rakentuu teoksen sisäinen logiikka. Vaikka kyseessä on tekstivetoinen esitys, etenkin loppua kohden tekstin määrä hupenee minimiin ja esitys alkaa operoida kuvan, äänen ja liikkeen keinoin. Mitä lähemmäs ydintä eli onnettomuutta, kipua ja kuolemaa mennään, sitä enemmän esitys menee montaasimaiseen fragmentaarisen dramaturgian suuntaan: irrallisiin fragmentteihin, jotka yksittäisinä osina muodostavat kokonaisuuden, jolla on merkitys (Koskenniemi 2007, 80-81).

Toisaalta, kuten jo luvussa 5.1 totesin, näytelmä sisältää aristoteelisia käänteitä. Cristinan ja Fridan väliset kohtaukset (joita käsittelen luvussa 5.4) itse asiassa seuraavat peräkkäin aseteltuna lähes antiikin tragedian kaavaa. Jos kuvaisin näytelmän dramaturgiaa jollain itse keksimälläni muodolla, se voisi olla vaikkapa *suppilomainen spiraali*. (ks. KUVA 7) Suppilossa ainekset menevät kohti kapeaa ulostuloaukkoa ja spiraali muodostaa kierteisen, pyörivän lähestymistavan. Suppilomainen spiraali-dramaturgia on siis rakenne, jossa lähestytään vääjäämättä perusydintä – kierteellä!

Palaan vielä tauluun *Mitä vesi minulle antoi*. Samoin kuin näytelmässä, myös taulussa samassa kokonaisuudessa kelluu Fridan elämässä tärkeillä sijoilla olleita asioita. Ne ovat näennäisen erillisiä, mutta yhdistyvät toisiinsa orgaanisesti, sulautuvat kokonaisuuteen. Taustalla näkyvät vertavuotavat jalat pomppaavat kokonaisuudesta esiin, ikään kuin ne olisivat maalauksen ”päähenkilö”. Jalkoihin päädytään myös näytelmässä. Fridan viimeinen repliikki on kysymys, joka kuuluu: ”Mihin jalkoja tarvitsee, jos on siivet, joilla lentää?” Niin...mielikuvituksen maailmassa ei jalkoja tarvita, ja siellä asioita voi yhdistellä omiksi kokonaisuuksikseen mitä ihmeellisimmillä logiikoilla. Joillekin se on surrealismia. Toisille – kuten Frida Kahlolle - luonnollinen tapa jäsentää maailmaa.

5.4 Cristina Kahlo, näytelmän antagonisti?

Fridan pikkusisaren, Cristina Kahlon, mukaan tuominen näytelmään johtui alun perin hyvin pragmaattisista syistä. Tiesin, että käytettävissä on kaksi naisnäyttelijää: minä ja tarvittaessa ohjaaja Krista Ståhle. Niinpä vaihtoehdoiksi muodostuivat joko kaksi Fridaa tai Frida ja Cristina.

Barbara Mújican romaanissa *Frida* kertojana on nimenomaan Cristina. Fridan tarina kerrotaan hänen suullaan. Vaikka Mújican kirja onkin fiktiivinen, sen luettuani ymmär-

sin paremmin näiden sisarten suhteen monimuotoisuuden ja ennen kaikkea sen suuret jännitteet. Alkoi tuntua perustellulta tuoda Cristina lavalle, vaikka vain muutamassa kohtauksessa. Etsin tietoa Cristinasta monesta lähteestä, mutta juuri mitään informaatiota (onnetonta aviolittoa ja siitä syntyneitä kahta lasta lukuun ottamatta) Cristinan persoonallisuudesta tai elämäkerrasta ei löytynyt. Cristinaa käsiteltiin vain sivulauseissa Fridasta kertovissa artikkeleissa.

Cristinan kaari näytelmässä kulkee lapsuudesta vastuuntuntoiseen aikuisuuden suorittamiseen ja edelleen langenneeksi naiseksi. Petturiksi, joka petoksensa kautta tavoittelee kadonnutta itsetuntoaan ja puuttumatta jäänyttä rakkautta. Jo tyttöjen lapsuudessa sisarusten välinen asetelma oli selvä: Fridaa pidettiin lahjakkaana ja häntä koulutettiin. Cristina taas oli harmiton, ”nätti tyttönen”.

Jälleen kerran, antagonistia määritellessäni, haluan erottaa toisistaan tarinan ja juonen. Fridan *tarinassa* antagonistiksi eli vastavoima on mielestäni kehon rikkinäisyys, jota vastaan hän taisteli koko elämänsä. Sen sijaan *näytelmän juonessa* suurimman vastuksen ja draamallisen ”väännön” tuo Cristina Kahlo. Cristinan kohtausten kautta juoni menee eteenpäin ja saa uusia käännteitä.

Cristinalla on näytelmässä kolme kohtausta. Ensimmäinen Cristinan kohtauksista (Kohtaus 2: Sisarusten leikki) valottaa tyttöjen lapsuutta leikkeineen. Aikaa, jolloin kaikki on vielä viatonta ja vaivatonta.

Cristina: Frida, mikä sinä haluaisit olla isona? Sissi?

Frida. No ehkä. Tai lääkäri.

Cristina: Tai ehkä keittäjä?

Frida: En ikinä!

Cristina: Nyt tiedän! Sinusta tulisi hyvä painija

Frida: Niin tulisikin.

Cristina: Tai nyt tiedän vielä paremman: Fridasta tulee isona rakastajatar.

Frida: Suuren suuri rakastajatar. Ja suurena rakastajattarena minulla on suuri tavoite.

Cristina: Mikä?

Frida: Saada lapsi.

Cristina: Kenen kanssa?

Frida: No esimerkiksi.....Diego Riveran kanssa.

(LIITE 1, 5-6)

Toisessa Cristinan kohtauksista (Kohtaus 9: Elämänohjeita) ollaan jo aikuisuudessa. Siinä Cristina näyttäytyy konservatiivisena naisena kyseenalaistaen sisarensa hehkutuksen rakkaudesta ja avio-onnestaan. Mutta Frida ei ota sisarensa neuvoja kuuleviin korviinsa, vaan provosoi tätä jakelemalla elämänohjeita vapaudesta ja yltiöpäisestä rakastelusta.

Cristina: *Sinä olet aina niin dramaattinen. No, ainakin sinä olet hänen vaimonsa. Ja sitä suuremmalla syyllä olettaisikin Señor Riveran viettävän iltojaan nuoren vaimonsa kanssa kotosalla.*

Frida: *Diego työskentelee yötä päivää.*

Cristina: *Niin niin, aivan...*

Frida: *(vaihtaa kokonaan kantaansa) Mikä minä olen häntä estämään? Tai syyttämään? Hän on vapaa, hänen täytyy saada olla vapaa.*

Cristina: *Miksi sinä siedät häneltä tuollaista Frida?*

Frida: *Rakkauden ja vapauden tähden. Ja jos tarkemmin ajattelen, niin en voi moittiakaan häntä. Minä ymmärrän miehiä. Kukapa ei tahtoisi hyväillä jonkun nuoren sulottaren pyöreää povea ja kapeaa uumaa, leikitellä hieman... Aah, rakkautta rakkautta... mitä pahaa siinä on. Rakastele, ota kylpy, rakastele uudestaan –siinä on minun elämänohjeeni!*

(LIITE 1, 13)

Kolmannessa kohtauksessa (Kohtaus 13: Kuolinisku) käy ilmi, että Cristina on ottanut siskonsa neuvoista vaarin: hän on ajautunut suhteeseen Diego Riveran kanssa.

Cristina: *Ei se ollut tarkoituksellista, tiedäthän sinä hänet... ja kun olin hänen mallinaan, niin... se vain tapahtui... Hän osaa todella koskettaa naisen kehoa, kyllähän sinä tiedät... Anteeksi, mitä minä sinulle tällaisia puhun...Emme missään nimessä halunneet loukata sinua Frida...mutta ... sellainen hän on. Minä janosin rakkautta, janosin vettä ja hänellä on sitä yllin kyllin tarjolla. Anna anteeksi.*

(LIITE 1, 18)

Sisarusten välinen jännite nousee äärimmilleen Cristinan anoessa anteeksiantoa, Fridan syyttäessä sisartaan ja lopulta Cristinan iskiessä Fridaa tämän heikoimpaan kohtaan: kyvyttömyyteen saada lapsia tai tyydyttää omaa miestänsä.

Cristina: *Tiedätkö Frida, sinä olet epäonnistunut ihminen. Sinä luulet olevasi jotain suurta ja mahtavaa, niin kuin joku jumala. Mutta sinä olet patsas, ontto patsas, kieroselkäinen nainen, joka ei edes kykene tyydyttämään omaa miestänsä saati antamaan tälle lasta!*

(LIITE 1, 19)

Jos Fridan tragedia olivat fyysiset kivut ja epätoivoinen rakkaus, oli Cristinan tragedia jäädä aina Fridan varjoon. Sivuhenkilön roolin näyttelemisen omassa elämässään on

raskas taakka kannettavaksi. Sitä taakkaa Cristina Kahlo mitä luultavammin kantoi läpi elämänsä.

5.5 Rupikonna langan päässä ja muita metaforia

Diego Rivera kuuluu Fridaan yhtä kiinteästi kuin tehuanalaispuvut ja suuret tukkalaitteet. Niinpä olin heti sitä mieltä, että hänen tuomisensa näytelmään on ehdottoman tärkeää. Mutta miten? Tiesin, että näyttelijöitä ei tulisi olemaan itseni lisäksi kuin yksi. Ja jos tämä yksi (Krista Ståhle, jota loppupään esityksissä paikkasi Laura Vehkanen) esittäisi Cristinaa, niin Diego täytyisi tuoda näytelmään jollain muulla keinoin. Tokihan sama näyttelijä voisi tehdä myös kaksoisroolin, mutta Diego Riveran kaltaisen persoonallisuuden täytyi saada jokin omaperäisempi ratkaisu.

Toinen asia, jota mietin tuolloin, oli Diegon saavuttamattomuus. Työt ja naisseikkailut vetivät Diegoa pois päin Fridasta. Diego oli paljon poissa, ja Frida kaipasi häntä. Ratkaisua etsiessäni katselin paljon Taiteilija Riveran kuvia. Hänen mulkosilmiään, olematon ta leukaansa, pyöreitä hartioitaan ja valtavan kokoista vatsaansa. Hän näytti minusta jotenkin limaiselta, vuoroin kalalta, vuoroin sammakolta. Kun sitten sain selville, että yksi Fridan Diegolle antamista hellittelynimistä oli Sammakko, tiesin osuneeni maaliin (Herrera 1983, 133). Diego olisi näytelmässä Sammakko.

Metaforan tasolla sammakko sopi äärimmäisen hyvin näytelmän maailmaan. Ohjaaja Ståhle oli hahmotellut jo työskentelymme alkuvaiheessa hiekka-aavikon ja veden tuomista jollain tavalla mukaan näytelmään. Kun Diegosta tehtiin Sammakko, löysivät vesi ja hiekka luontevasti näytelmän maailmassa oman paikkansa ja niiden merkitys korostui. Monissa Fridan tauluissa aavikko on taustakuvana, joten oli luontevaa, että hiekka oli myös näytelmässä Fridan elementti. Sammakko-Diego taas on kosteikkojen asukas, veden valtakunnan ruhtinas, sateentekijä ja elämänantaja. Kuiva maa janoaa vettä, ja kun sade vihdoin saapuu, alkaa maa vihannoida. Seuraavassa katkelma Fridan ja Diegon ensimmäisestä kohtauksesta (Kohtaus 6: Sammakko):

Frida: *Minullekin vesi on tärkeää. Etenkin kun täällä aavikolla sitä on niin vähän.*

Sammakko: *Miten selviydyt?*

Frida: *Etsin keitaita, levähdyspaikkoja, joissa virkistäytyä. Ja sitä paitsi on myös aikoja, jolloin aavikkokin kukkii.*

Sammakko: *Niinkö?*

Frida: *Kyllä, sateen jälkeen. Sitä tapahtuu hyvin harvoin, mutta se on ihmeellistä. Kaikki aavikon kasvit puhkeavat kukkaan yhtä aikaa: liljat, unikat, lupiinit ja kaktuksen kukat... Se, mikä näytti kuolleelta, onkin yht'äkkiä täynnä elämää ja värejä.*

(LIITE 1, 9-10)

Käytännössä Sammakko-Diego toteutettiin katosta roikkuvalla keraamisella sammakolla. Diegon ääni (Markus Bäckman) tuli etukäteen äänitetyltä ääninauhalta. Diego siis oli näytelmässä läsnä – mutta ei kuitenkaan. Juuri niin kuin todellisessa elämässäkin. Toisessa Fridan ja Diegon kohtauksessa (Kohtaus 11: Puhelinkeskustelu vuotavasta letkusta) Diego soittaa puhelimella Fridalle. Hän sanoo olevansa kaukana ja tekevänsä töitä. Taustalta kuuluu tippuvien vesipisaroiden ääni, aivan kuin jokin vuotaisi...

Frida: *Mikä siellä vuotaa?*

Sammakko: *Kasteluletku.*

Frida: *Milloin tulet kotiin?*

Sammakko: *Kun letku lakkaa vuotamasta.*

Frida: *Mitä?*

Sammakko: *Meidän täytyy saada letkusta ylimääräinen vesi ulos.*

Frida: *Miksi?*

Sammakko: *Jotta vesi ei ummehtuisi.*

Frida: *Eikö se letku pitäisi ennemminkin tilkitä.*

Sammakko: *Niin niin, mutta ensi pitää laskea letkun sisällä oleva vesi pois.*

Frida: *Mitä helvettiä tämä kasteluletku nyt sinuun kuuluu?*

Sammakko: *Sillä puhdistetaan minulle uutta maalaus pintaa*

Frida: *Kuka puhdistaa?*

Sammakko: *Apulainen.*

Frida: *Minkä niminen apulainen?*

Sammakko: *Ana María.*

Frida: *Se saastainen pikku huora! Hija de puta...*

(LIITE 1, 14-15)

Kasteluletkulla voi puhdistaa maalaus pintaa ja kasteluletkulla voi ravita uusia, kuivuneita maaperiä... Frida joutui niin todellisessa elämässä kuin näytelmässäkin sen tois asian eteen, että hänen aviomiehensä käyttäytyi naisten suhteen kuin jättimäinen sadettaja, josta riitti vettä kaikille. Eikä Frida itsekään totuuden nimissä ollut mikään siveyden sipuli. Hänenkin boheemiudellaan ja sietokyvyllään oli kuitenkin rajansa ja se tuli

vastaan Diegon ja Cristinan suhteen paljastuessa. Tästä pääsemme näytelmän suurimpaan taitekohtaan, Fridan hiusten leikkaamiseen, joka mukailee tosielämän tapahtumia.

5.6 La Pelona

Kuten kappaleessa 4.3 totesin, kuolemalle on Meksikossa annettu monta hellittelynimeä. Frida käytti siitä mm. nimeä *La Pelona*, karvaton narttu (Fuentes 1995, 23). Taulussaan *Lyhyttukkainen omakuva* hän istuu miehen puvussa, lyhyttukkaisena, saksit kädessä, irtileikatut hiustupsut lattialle levinneenä. Taulun yläosassa on nuotteja ja laulun sanat: ”Katsohan, jos sinua rakastin, tein sen hiuksesi vuoksi. Nyt, kun olet kalju, en rakasta sinua enää.” (KUVA 9) Tämän taulun toimme rekonstruoituna kuvana näytelmään. Taustalle projisoitiin Petri Mattilan mukaelma alkuperäisen taulun taustasta tuoleineen ja hiuksenpätkineen. Tähän kuvaan minä Fridana asetuin (puettuani päälleni miesten vaatteet) ja leikkasin saksilla pitkät hiukseni poikki.



KUVA 9. Frida Kahlo: Lyhyttukkainen omakuva. 1940.

Lähde: <http://www.moma.org/images/collection/FullSizes/00133098.jpg>

Jotta hiusten leikkaaminen voitiin toteuttaa uskottavasti jokaisessa esityksessä, täytyi minun toki käyttää omien hiusteni jatkeena irtohiusta. Tosielämässä Frida leikkasi hiuksensa kahteen otteeseen: ensimmäisen kerran 1934 kuultuaan Diegon ja Cristinan suhteesta ja toisen kerran erottuaan jälleen Diegosta vuonna 1940 (Herrera 1983, 327). Hiusten leikkaaminen lienee ollut Fridan kosto Diegolle, joka rakasti hänen pitkiä hiuksiaan. Luultavasti se on tapahtunut suuren tunnekuohun vallassa, sillä Frida kirjoitti asiasta ystävälleen ja rakastajalleen Nickolas Murraylle: ”Minulla on huonoja uutisia. Leikkasin tukkani ja näytän homolta. No, kasvaahan se takaisin, toivottavasti!” (Herrera 1983, 327).

Näytelmässä hiusten leikkuu sijoittuu aivan samaan kohtaan kuin tosielämässäkin: Cristinan ja Diegon suhteen paljastumisen jälkeiseen hetkeen. Se on kenties näytelmän draamaattisin kohta, huipentuma, jonka jälkeen kaikki on toisin. Puheen määrä vähenee minimiin ja syöksykierre kohti onnettomuutta alkaa. Nyt jälkeinpäin olen myös huomannut synkronian lyhyttukkaisen Fridan ja kappaleessa 4.3 mainitsemani meksikolaisen lempinimen *La Pelonan* välillä. Latinalaisen Amerikan espanjassa käytetty sana *pelona* tarkoittaa kaljua. *Lyhyttukkaiseen omakuvaan* kirjoitetun laulun sanoissa ilmenee tämä sama sana. Kitkiessään itsestään feminiinisyyden ulkoiset tunnusmerkit, pitkät hiukset ja hameet, Frida ikään kuin tappoi itsestään sen osan, jota hän koki Diegon erityisesti rakastavan. Kuolema, *La Pelona*, karvaton narttu, kitki saksillaan pois sen, mikä muistutti epäonnistuneesta rakkaudesta.

5.7 Fridan teksti käyttömateriaalina

Haasteellisinta *Frida Kahlo – Rakkaus ja rohkeus* näytelmän käsikirjoittamisessa oli löytää oikea tyylilaji sekä balanssi todellisten tapahtumien ja fiktion välille. Käsikirjoituksen ensimmäisissä versioissa informaatiota oli kovin paljon ja teksti oli proosamaisista. Ymmärsin, että asialle täytyy tehdä jotain. En vain heti keksinyt, mitä. Monologitekstin sisään on minusta vaikeaa kirjoittaa toimintaa muuten kuin parenteesien muodossa. Kokeilin sitäkin, mutta se tuntui päälle liimatulta. Sitä paitsi minuun on jostakin, joltakin auktoriteetilta tai opiskelukavereilta, imeytynyt valtava epäily parenteseja kohtaan. Tekstissä pitäisi olla kaikki tarvittava, parenteesit ovat turhia, kirjailijan epätoivoi-

sia yrityksiä selittää tai ohjailta. Saadessani Fridan päiväkirjan käsiini, ajatukset kirkastuivat ja parenteeseista kohkaaminenkin jäi.

Tutustuttuani päiväkirjan teksteihin ja keskusteltuani niistä myös ohjaaja Kristan kanssa, olimme molemmat sitä mieltä, että Fridan omaa tekstiä täytyy ehdottomasti myös käyttää näytelmässä, tavalla tai toisella. Valitsimme kohtia ja poimimme tekstistä pätkiä, jotka sytyttivät. Aloin kirjoittaa Fridan tekstien ympärille omaani ja karsin pois liikaa informaatiota. Tyyllilaji alkoi myös selkiytyä. Alussa kirjoittamani runollinen tajunnanvirta, josta mainitsinkin kappaleessa 5.1, palasi takaisin – tosin uusien, sopivampien ja mietitympien tekstien muodossa. Myöskin selkeni, että esitys ei tulisi etenemään rationaalisiin ratkaisuihin perustuen, vaan operoisi oman sisäisen logiikkaansa avulla. Toki kohtausten sisälle, kuten aiemmin on käynyt jo ilmi, muodostui myös ns. suljetun dramaturgian mallia mukailevia kokonaisuuksia (esim. Fridan ja Cristinan välisissä kohtauksissa)

Otimme tietenkin myös yhteyttä Frida Kahlon päiväkirjan suomentajaan, Pentti Saaritsaan, joka luettuaan käsikirjoituksen antoi ystävällisen suostumuksensa suomentamiensa tekstinpätkien käyttöön. Loppujen lopuksi olin muokannut, lisännyt, poistanut ja leikellyt tekstiä niin paljon, että en enää itsekään osannut äkkiseltään sanoa, mikä olin minun omaa tekstiäni ja mikä Fridan. Ainoastaan yhden pidemmän pätkän, paatoksellisen vallankumouspuheen, säilytin autenttisena suorana lainauksena. Tosin pystyn edelleen muistiani pinnistelemällä ja tarkalla seulalla erottelemaan Fridan tekstin omastani. Seuraavassa pieni näyte näytelmän ensimmäisestä kohtauksesta, jossa minun ja Fridan teksti sulautuu yhteen:

***Frida:** Tämä on minun kotitaloni Coyoacánin kylässä Mexico Cityn liepeillä. Sininen talo Allende- ja Londres katujen kulmauksessa. Tänne minä synnyin.*

Pienenä tyttönä puhallan huurua huoneeni ikkunaan. (puhaltaa) Ja sitten, piirrän huurun keskelle oven. Tästä ovesta minä pääsen kulkemaan... ensin ikkunan läpi kadulle ja siitä koko vastapäisen tasangon poikki aina Pinzón-nimiselle meijerille saakka. Minä tuijotan sen Pinzonin nimikylttiä ja sitten ihan yht'äkkiä, tuosta noin vain, minä hypähdän sen Pinzonin O:n sisään ja vajoan maan uumeniin. Siellä minua odottaa ikäiseni tyttö. Hän on kauhean iloinen. Hän nauraa paljon. Ja tanssii... Minä seuraan hänen jokaista liikettään ja hänen tanssiessaan kerron hänelle kaikki salaiset huoleni.

Mitkä? En muista.

Mutta tyttö ymmärtää minua. - -

(LIITE 1, 2-3)

Kaiken kaikkiaan tämän näytelmän kirjoittaminen oli minulle hyvin opettavainen kokemus. Työskentelin ensimmäistä kertaa kirjoittajana siten, että joku muu ohjaa kirjoittamani tekstin. Ihme kyllä, se ei tuottanut mitään suuria ongelmia. En ollut mielestäni erityisen mustasukkainen tekstistäni. Luultavasti se johtui siitä, että en ollut kirjoittajana omalla asiallani, vaan Fridan. Tarkoitan tällä sitä, että kaikki, mikä palveli Frida Kahlon persoonan esille tuomista, oli näytelmälle vain hyväksi.

Ajankäytön hahmottamisessa minulla on vielä opettelemista. Olin laatinut itselleni aivan liian tiukan aikataulun, jonka takia käsikirjoitus lopulta myöhästyi pari viikkoa. Tämä tietenkin myös viivästytti harjoitusten alkamista ja loi painetta harjoituskaudelle. Lisäksi ohjaaja Krista Ståhle joutui tekemään ohjauksellista ennakkotyötä keskeneräisen käsikirjoituksen kanssa ja ohjeistamaan siitä johtuen muuta työryhmää monissa asioissa intuition varassa. Opin, kuinka tärkeää on suunnitella käsikirjoituksen työstöön selkeät välietapit, joiden jälkeen on tarpeeksi sulattelu – ja kirjoitusaikaa viedä tekstiä taas eteenpäin ennen uutta dead-linea. Uskoisin, että tällainen ”porrastettu” aikataulutus sopisi jatkossa hyvin omalle kirjoittajanlaadulleni.

6 FRIDAN NAHOISSA NÄYTTÄMÖLLÄ

Ensiksi on todettava, että minä en ole identiteetiltäni näyttelijä. Voin näytellä, mutta en ole näyttelijä. Nykyään kiinnostun näyttelemisestä silloin, kun projekti todella sytyttää tai roolissa on jotain, joka ei jätä minua rauhaan. Tai jos kyseessä on selkeästi ”kerran elämässä” -tyyppinen mahdollisuus. Frida Kahlon roolissa oli kyse kaikista edellä mainituista seikoista. Minä halusin kiihkeästi olla Frida. En olisi ikinä suostunut siihen, että joku muu olisi näytellyt roolin.

Kirjoittaessani en ajatellut lainkaan sitä, että tulisin näyttelemään omaa tekstiäni. En tiedä miksi. Ehkä minulla oli niin kova paine saada teksti harjoituskuntoon, ettei aivo-kapasiteettini riittänyt muuhun. Kuitenkin, mitä lähemmäs ensi-ilta tuli, sitä selvemmin aloin hahmottamaan haukkaamani kakkupalan - tai pikemminkin kakun massiivisuutta. Sillä minun kakkuni se oli. Olin itse kirjoittanut itselleni tunnin mittaisen näytelmän,

joka oli kahdeksankymmentäprosenttisesti monologi. Tajusin kirkkaasti, että mikäli minä en kykenisi lavalla kantamaan omaa näytelmääni, olisi peli menetetty.

Vaikka rakastin sydämestäni Fridaa ja tahdoin tehdä työlläni hänelle oikeutta, tuotti näyttelijän rooliin suostuminen minulle harjoituskaudella ajoittain suuria vaikeuksia. Olen viime vuosina lähinnä ohjannut ja ohjaajuus näytti juurtuneen minuun syväälle. Luopuminen siitä ja luottaminen toisen visioon ei ollut helppoa. Varsinkin, kun tekstin myöhästyminen (joka siis johtui vain ja ainoastaan minusta itsestäni) kumuloitui harjoitusvaiheessa niin, että asiat olivat harvinaisen levällään aina ensi-ilta viikolle asti. Yksin lavalla haahuillessani koin oloni yksinkertaisesti turvattomaksi. Purin ahdistustani ohjaajaan, joka pyysi minua antautumaan ja luottamaan. Tahdoin, mutta en pystynyt.

Pelko. Pelkään. Pelkään, etten riitä. Pelkään, että suljen itseni lavalla, enkä kykene antautumaan. Välillä uskon ja toivon. Sitten taas pelko hiipii, nostaa muureja. Se tapahtuu jos/kun minut jätetään yksin, aika tuntuu rajalliselta, muut eivät hoida hommiaan ajoissa... Pelkään, että omat pelot tulee Fridan tielle.

(Oma päiväkirja, 14.9.2007)

Kokosin itseni uudelleen ennen jokaista harjoitusta. Olin luopissa, jossa toivoa seurasi epätoivo, joka aina yllättäen kääntyi uudestaan toivoksi. En pystynyt vapaa-ajallani rentoutumaan lainkaan. Viimeisellä harjoitusviikolla kaikki kontaktini ympäröivään todellisuuteen tuntuivat ahdistavilta. Koin, että ihmiset häiritsevät minua. Tavallinen jutustelu tuntui turhanpäiväiseltä lörpöttelyltä. Minä halusin vain keskittyä, ja ihmettelin närkästyneenä kuinka muut työryhmän jäsenet kykenivät puhelemaan päivän säästä tai muusta tyhjänpäiväisestä.

Aloin kuunnella korvalappustereooilla näytelmän musiikkia aina ja joka paikassa. Viritäydyin tunnelmaan pahimmillaan tuntikausia. Onneksi Sami Baldaufin säveltämä musiikki oli niin laadukasta, että se kesti useammankin kuuntelukerran. Välttelin paikkoja, joissa olisin voinut törmätä johonkin tuttuun. Koululle harjoituksiin saapuessani kuljin takaoven kautta, etten joutuisi sosiaaliseen kontaktiin kenenkään produktion kuulumatoman kanssa.

Esityskauden alkaessa näytelmä oli saatu mukiinmenevään kuntoon. Ensi-ilta päivän aamuna minulla oli kuitenkin huonot ennakkoaavistukset. Suoritin kaikki esitykseen

valmistautumisrituaalini huolella, jotta rauhoittuisin: kävin lenkillä, söin kevyesti, venyttelin ja avasin ääneni. Ei auttanut. ”Paha karma” oli kintereilläni. Matkalla esitykseen tapahtui sitten se, mitä olin vältellyt viikkokausia. Tapasin bussissa tutun opiskelukaverini, joka tuli viereeni istumaan ja pahaa aavistamatta alkoi iloisesti jutella.

Ulkoisesti selvisin kohtaamisesta tyynenä. Sisäisesti olin hajanaisessa tilassa. Koululle päästyäni valmistauduin mekaanisesti ja jännittyneenä esitykseen. Se alkoi aivan liian nopeasti. Tunsin lomaannusta ja riittämättömyyttä. Yleisö pääsi yllättämään minut. Eturivissä istui puolituttuja ihmisiä samasta opinahjosta. Olin näkevinäni heidän kriittiset kulmien kurtistelunsa, tavan millä intellektuelli teatterinkatsoja hivelee leukaansa. Erotin heidän hieman vinot istuma-asentonsa, jossa toinen jalka on toisen polven päällä. Ensimmäinen rivi tuntui muurilta, jota vastaan minun täytyy taistella. Olin paniikissa ja aggressiivinen. Tiesin, että katsojien joukossa oli myös ystäviäni ja perheenjäseniäni, jotka rakastavat ja kannustavat minua, vaikka epäonnistuisin täydellisesti. Siinä hetkessä tuo tieto ei kuitenkaan lohduttanut minua lainkaan. Tunsin luissani kylmän energian, joka huokui minuun katsomosta. Vai oliko se vain heijastusta minusta itsestäni?

Vasta aivan näytelmän loppumetreillä patoni murtui ja ahdistus purkautui valtavana tunnekuohuna. Tulin kumarruksiin typeryneenä ja pettyneenä. Otin kiitokset vastaan ja loppuillan teeskentelin iloista. Seuraavat puolitoista päivää olivat yhtä kiirastulta. Tiesin, että olin tienhaarassa. Tuleva toinen esitys antaisi suunnan alkaneelle esityskaudelle. Joko antautuisin esitykselle ja yleisölle tai alistuisin. Päätin, että ainoa vaihtoehtoni oli antautua.

Ennen toista esitystä olin hysterinen. Itkin valtoimenaan ja koin vahvasti, etten kykene menemään lavalle. Olin ehdottanut ohjaaja Kristalle, että muuttaisimme aivan näytelmän alun minulle mieluisammaksi. Halusin aloittaa esityksen laulaen. Laulu on minulle luontaisin esittävän taiteen ilmaisumuodoista. Koen sen turvallisena. Laulaessa pääsen kosketuksiin itseni kanssa ja samalla avaudun myös ulospäin läsnäolevammaksi. Krista piti ideaa hyvänä.

Toinen esitys oli täysin ensi-illan vastakohta: rosoinen, elävä ja kiinni hetkessä. Minä olin tiukasti kiinni hetkessä, elin siinä joka solullani. En pelännyt yleisöä, vaan kohtasin sen. Esityksen jälkeen tiesin, että olin päässyt takaisin peliin mukaan. Aloin jälleen uskoa itseeni. Olin antautunut, ladannut kaiken yhden kortin varaan. Se kannatti! Siitä

eteenpäin lavalle astumiseni muuttui esitys esitykseltä helpommaksi. Esitystilan vaihdokset toki toivat oman suuren haasteensa. Mutta en kadottanut enää sisäistä varmuuttani. Viimeistään Vaihtolavalla esitys oli asettunut uomiinsa. Minä en tempoillut enää ulos Fridan nahoista, vaan hengitin tiukasti samaan tahtiin kulloisenkin yleisön kanssa.

En missään vaiheessa prosessia ollut huolissani kuvasta, jonka olimme Fridasta luoneet. Olin (ja olen edelleen) niin perehtynyt aiheeseen, että luotin täysin hahmon oikeellisuuteen. Minä tunsin Fridan sydämessäni, itseni sisällä. Tiesin, että kuljemme oikeaa polkua. Myös ulkoisesti koin olevani Frida. Kasvonpiirteistäni saa suhteellisen pienillä korostuksilla ”kahlomaiset”. Omat kulmakarvani eivät toki ole yhtä persoonalliset kuin Fridalla, mutta meikillä nekin saatiin oikean näköisiksi. Rakastan sitä, miltä näytin ja mitä olin Fridana! (KUVA 10)



KUVA 10. Lehdistö-kuva näytelmästä *Frida Kahlo – Rakkaus ja rohkeus*

Kuvassa: Helena Leminen

Valokuvaaja: Petri Mattila

Mitä ihmettä sitten pelkäsin?

Oma jättimäisen kokoinen pelkoni, jota vastaan rimpuilin, oli paljastumisen pelkoa. En pelännyt Fridaa, vaan pelkäsin itseäni. Pelkäsin antautumista, koska silloin voisi paljastua, kuinka luokattoman huono näyttelijä minä olen. Paljastuisi, kuinka heikko, epävarma, neuroottinen ja sulkeutunut voin olla.

*Mitä Frida on minulle? Kuka hän on minulle? Miksi haluan olla Frida? Koen, että jokin syvä salattu, piiloteltu osa minua tulee näkyväksi Fridassa. Minä tulen näkyväksi Fridan kautta. Paljastan sieluani Fridassa. Oma sielun kipuni saa oikeutta Fridan tuskan kautta, tulee näkyväksi. Haluan päästä yhteyteen Fridan kanssa, haluan sulautua Fridaan. Minä olen epätäydellinen, hauraskin, haavoittunut. Haluan tulla näkyväksi sellaisenaan. Minä kohtaan myös itse itseäni Fridan kautta. Haluan tulla rakastetuksi siitä huolimatta, että...
...sössötän. Haluan voida puhua reilusti vaikka sössötänkin.
...itken helposti ja en pysty pidättelemään sitä.
...olen vaativa, dominoiva ja kärkeä, sillä olen myös uskollinen, lojaali ja rakastava.*

(Oma päiväkirja, syyskuu 2007)

Kun uskalsin paljastaa itseni näyttämöllä, en ollutkaan enää heikko, vaan vahva; epävarmuuteni muuttui varmuudeksi; neuroottisuus väistyi levollisuuden tieltä; sulkeutumisen sijaan aloin avautua.

Minulle kävi niin kuin joku viisas on joskus sanonut: kun ylitin suurimmat esteeni niistä tuli suurimpia vahvuuksiani.

7 LOPUKSI: NAINEN JOKA SYNNYTTI ITSENSÄ

Frida Kahlon kohtaaminen on ollut merkittävin asia tähän astisella polullani teatterin tekijänä. En tosin aavistanut sitä etukäteen. Kun vuosi sitten ensimmäistä kertaa yksikseni ideoin esitystä Fridasta, ei minulla ollut mitään käsitystä siitä kuinka pitkäkestoiseen ja vaativaan prosessiin olin lähdessä. Vielä silloin tunsin Fridan vain pintapuolisesti ja kuvittelin, että näytelmästä ja esityksestä tulisi suhteellisen pienimuotoinen monologi. Ulkoisilta puitteiltaan valmis näytelmä *Frida Kahlo*

–*Rakkaus ja Rohkeus* ehkä sitä olikin, mutta minulle prosessi näyttäytyi kaikkea muuta kuin pienimuotoisena.

Vaikka Fridan taulut ovatkin kooltaan pieniä, on hänen maailmansa ja sielunelämänsä niin runsas ja moniulotteinen, että sitä on vaikeaa, ellei mahdotonta kohdata rationaalisesti ja järjen tasolla. Fridaa ei kannata kohdata vain rationaalisesti! Frida on totaalinen tunneihminen, elämänvoiman puolestapuhuja. Minulle Fridasta tuli läsnä oleva ja läheinen, tutumpi kuin moni elävä.

Samalla kun *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus* oli viimeinen produktio Stadian suojissa, aloitti se myös jonkin uuden aikakauden omassa teatterin tekemisessäni. En pysty vielä tässä vaiheessa täysin näkemään mikä tämä uusi aikakausi tarkalleen ottaen on. Itsessäni tapahtuneita muutoksia pystyn kuitenkin jo hahmottamaan. Ensiksikin, itsetuottamukseni vahvistui. Toiseksi, Fridan kautta kykenin käsittelemään henkilökohtaisia, sisäisiä tabujani. Olen alkanut vähitellen hyväksyä yksinäisyyden ja kuoleman osana elämää. Käsitteykseni rakkaudesta on laajentunut, avartunut. En halua kantaa enää niitä tuskia ja kipuja, joista minun on mahdollista vapautua.

Kaikkien omien pelkojen ja vastustuksen jälkeen olen lopultakin alkanut uskoa, että riitän. Haluan luottaa siihen, että minun tapani hahmottaa maailmaa ja sitä kautta myös esim. teatteriesityksen rakennetta on aivan hyvä, ehkä jopa mielenkiintoinen. Olen vihdoin alkanut luottaa itseeni myös kirjoittajana. Nyt uskallan myöntää, että haluan kehittyä siinä ja pidän siitä! (Ainakin silloin, kun pääsen työhön käsiksi edes suhteellisen nopeasti, enkä tee erilaisia sijaistoimintoja viittä tuntia.) Myös omakohtaisuus taiteen tekemisen välineenä on saanut uutta pontta ja pohdinnan aiheita. Ehkä omakohtaisuus taiteessa oli myös yksi syy, miksi valitsin Fridan. Tai Frida valitsi minut.

Olen ollut aina kiinnostunut itsestäni materiaalina. Se on nähtävissä myös aikaisemmissa töissäni. Olen kuitenkin arastellut myöntää sitä. Joskus jopa hävennytkin. Se on tuntunut itsekkäältä. Olen miettinyt, että onko tämä nyt sitä ”henkistä itsetyydytystä”, josta kuulee joskus halveksien puhuttavan. Ja ikuista mantraa ”teatteri ei ole mitään terapiaa” olen myös mielessäni pyöritellyt. Toisaalta, jos taiteen tekeminen saa minut välttymään psykiatrilta, niin ei se minusta kovin suuri synty ole. Itse en ainakaan voi kieltää etteikö oman itsensä tonkimisessa taiteellisiin tarkoituksiin olisi kyse myös toiveesta eheytyä.

Luulen, että kirjailijalle ja kuvataiteilijalle on yleisesti hyväksyttävämpää käyttää itseään materiaalina. Ajatellaanpa tämän hetken suosituista suomalaisista kirjailijoista vaikkapa Pirkko Saisiota ja Sofi Oksasta. He ovat kirjoittaneet paljon itsestään, toki kirjailijan vapauksilla sekoittaen totuutta ja fiktiota oman mielensä mukaan. Kuvataiteilijoiden omakuvatkin ovat yleinen käsite. Mutta entä esittävän taiteen puolella? Ainakaan itsen käsittely ei ole niin suoraviivaista. Se verhotaan usein johonkin roolihahmoon tai sitten tekijä käsittelee itselleen tärkeitä asioita ajankuvan tai näytelmän teemojen kautta.

Performanssitaide voisi olla luontevin tapa työstää itseään esittävään muotoon. Ajattelen, että Frida Kahlon ulkoinen habitus oli yhtä jatkuvaa performanssia. Hän loi jatkuvasti elävästä itsestään performatiivista taideteosta. Kiinnostavaa on sekin, että performanssilla on juurensa kuvataiteessa, vaikka esittävää onkin. Mutta entä jos performatiivinen, omakohtainen aktio tapahtuisi teatterin lavalla? Onko teatteri taidemuoto, jossa paljastamisen täytyy tapahtua epäsuorasti, ettei katsoja muutu tirkistelijäksi? Ja mitä sitten jos muuttuukin? Vai rikotaanko silloin sopimus, johon esiintyjät ja yleisö ovat vaistomaisesti sitoutuneet? Sopimus, jonka mukaan esiintyjät esittävät ja katsojat tietävät että he vain esittävät, mutta uskovat silti.

Luulen, että kyse on pohjimmiltaan roolin tuomasta turvasta – sekä esiintyjälle itselleen että katsojalle. Tästä oli kyse myös omalla kohdallani esittäessäni Frida Kahloa. En minä itsenäni olisi pystynyt pääsemään käsiksi niihin kipeisiin omakohtaisiin tuntoihini, joiden kohtaamisen Frida Kahlo mahdollisti.

Tämän opinnäytetyön kirjoittamiseen päättyvät myös neljän ja puolen vuoden teatteri-ilmaisun ohjaaja opintoni. Aloitin koulun syksyllä 2003 kuluneesta kesästä väsyneenä. Silloinen parisuhteenikin oli hajoamisen partaalla. Nyt, kun tarkastelen viimeistä neljää ja puolta vuotta, näen samanaikaisesti sekä tummia, synkkääkin synkempiä sävyjä, että hyvin kirkkaita ja puhtaita sateenkaaren värejä. Henkilökohtaisessa ja taiteellisessa kehityksessäni olen kulkenut jonkin valtavan kokoisen kiirastulen läpi, jonka huipentuma *Frida Kahlo – Rakkaus ja Rohkeus* oli.

Kuulostaa ehkä mahtipontiselta, mutta kuolin ja synnyin uudestaan prosessin aikana. Tavallaan se on myös luonnollista, teinhän matkaa yhdessä Fridan kanssa, joka loi ja synnytti omaa itseään uudestaan ja uudestaan taiteessaan – ja henkilökohtaisessa elämässään. Ehkä se, että Frida ei kyennyt saamaan lasta, synnyttämään uutta elämää ihmi-

sen muodossa, sai hänet luomaan omaa itseään yhä kiihkeämmin. Synnyttämään omaa itseään aina uudestaan. Minusta se on suorastaan hurmaavaa. Sen sijaan, että tyytyisi fatalistisesti kohtaloonsa, on mahdollista luoda oma todellisuutensa aina uudelleen valitsevan tilanteen pohjalta. Sen Frida osasi ja sitä tahdon minäkin oppia edelleen.

Epäilen, että mainitsemani kiirastulet jatkuvat tulevaisuudessakin. Elämä on sellaista. Kuitenkin tunnen, että jotain perustavanlaatuista minussa on muuttunut. Vaikka elämäni on ulkoisesti pysynyt hyvin saman kaltaisena koko opiskelujeni ajan, minä olen nykyään onnellisempi ihminen. Ja muutos on hyvin selkeästi tapahtunut kuluneen vuoden aikana, yhtä matkaa Fridaan tutustumisen kanssa. Elämäni on riemukkaampaa. Nautin enemmän. Tunnen enemmän iloa ja kiitollisuutta. Erotan selvemmin omat tunteeni toisten ihmisten tunteista. Luotan enemmän ja murehdin vähemmän.

Työni alussa kerroin kiinteästä suhteestani latinalaisamerikkalaisiin taiteilijoihin. Vaikka samaistunkin heihin, olen kuitenkin identiteetiltäni vahvasti suomalainen. Sen vuoksi tahdon lopettaa tämän kirjallisen opinnäytetyöni suomalaisen runoilijan Tuomas Anhan runoon numero 19, joka löytyy runokokoelmasta *36 runoa* (1958). Kyseinen runo sopii loistavasti juuri tähän elämäntilanteeseeni, opiskelujeni päätöstunnelmiin. Kaiken tunteilla kyllästyksen ja päätöksen jälkeen runo tuntuu raikkaalta, yksinkertaiselta, täydeltä ja keskeneräiseltä. Sellaistakin elämä usein on.

*Opittu tarinat ulkoa ja noustu päiviin,
tehty velkaa, avattu ikkunat, maattu sängyt,
pilkkaan ammuttu ja luettu kirje,*

*pidetty sadetta, käyty koulu, kävelty lattiat,
purettu, rakennettu, autettu hädänalaiset,
siitetty, tulipalo sammutettu,
veden paljouteen, hukuttu melkein,
ongittu kalat, vieraat vierailtu, syöty työt,
haudattu sukulaiset, radio kuunneltu,*

*ostettu köyhyys ja myyty rikkaus,
oltu, tultu, tultu, menty, nähty:
tämä talo on eletty. Korjatkoon kukin luunsa.*

LÄHTEET

Painetut lähteet:

- Anderson, Claes. 2005. Luova mieli. Kirjoittamisen vimma ja vastus.
Helsinki: Kirjapaja
- Anhava, Tuomas. 1958. 36 runoa.
- Aristoteles. Runousoppi. Suom. Paavo Hohti. 2. painos.
Helsinki: Gaudeamus. 1997.
- Cameron, Julia. 2005. Tie luovuuteen: henkinen polku syvempään luovuuteen.
Helsinki: Like
- Fuentes, Carlos. 1995. Johdanto. Teoksessa Taiteilija Frida Kahlo: Paljastava omakuva
Helsinki: Otava. 1995
- Herrera, Hayden. 1990. Frida Kahlo.
Helsinki: Otava
- Ihanus, Juhani. 2000. Traumaattinen.
Juhani Ihanuksen ja Irmeli Hautamäen keskustelu teoksessa Nykyaiteen
arvoja etsimässä. Toim. Hautamäki, Irmeli & Kaitavuori, Kaija.
Helsinki: Edita
- Kahlo, Frida. Päiväkirja. Teoksessa Taiteilija Frida Kahlo: Paljastava omakuva.
Helsinki: Otava. 1995
- Kettenmann, Andrea. 2003. Frida Kahlo 1907-1954: Pain and Passion.
Köln: Taschen.
- Koskenniemi, Pieta. 2007. Osallistava teatteri: Devising ja muita merkillisyyksiä.
Vantaa: Opintokeskus kansalaisfoorumi
- Kolu, Siri & Mehto, Katri. 2003. Dramaturgia eli kerronnan rakenneanalyysi.
Teoksessa Käyttöliittymä elämään: ikkunoita draaman ja teknologian koh-
taamiseen. Helsinki: Helsingin Ammattikorkeakoulu Stadia.
- Mujica, Bárbara. 2001. Frida.
Helsinki: WSOY
- Polttila, Brita. 1998. Yksinäisyys kirkas lyhty.
Helsinki: Tammi
- Reitala, Heli & Heinonen, Timo. 2003. Draaman arkkitehtuureista.
Teoksessa Dramaturgioita. Toim. Heli Reitala ja Timo Heinonen.
Helsinki: Palmenia-kustannus

Tietojätti 2000, 2001. Jyväskylä: Gummerrus

Internet-lähteet:

Frida Kahlo – 100 Years.

www.fridakahlofans.com

Luettu 29.12.2007

Pieni tietosanakirja/ IV San Remo - Öölanti.

<http://runeberg.org/pieni/4/0755.html>

Luettu 7.1.2008

Pirttijärvi, Katri 1997. Oliko Frida Kahlo surrealisti? Artikkel.

http://www.helsinki.fi/hum/ibero/xaman/articulos/9702/9702_kp.html

Luettu 20.11.2007

Vialva, Sonja 2004. Taiteilija Frida Kahlo –Vallankumouksesta syntynyt. Artikkel.

http://www.mielenterveyshelmi.fi/?netti-helmi_25

Luettu 12.1.2008

Wikipedia, la encyclopedia libre. Porfirio Díaz.

http://es.wikipedia.org/wiki/Porfirio_D%C3%ADaz

Luettu 10.1.2008

Muu materiaali:

Henkilökohtaiset päiväkirjani vuoden 2007 ajalta.

Liite 1: *Frida Kahlo –Rakkaus ja rohkeus* – näytelmän käsikirjoitus. 20 sivua

Frida Kahlo - Rakkaus ja Rohkeus

NÄYTELMÄ

Käsikirjoitus: Helena Leminen

**Näytelmä sisältää suoria lainauksia Frida Kahlon päiväkirjasta.
Lainausten suomennos: Pentti Saaritsa**

**Kantaesitys 21.9.2007
Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian Tanssisalissa**

Näytelmän oikeudet: Helena Leminen

helenaleminen@gmail.com

Henkilöt:

**Frida
Cristina
Sammakko/Diego**

Kohtaus 1**Koti**

Heikko valo syttyy. Frida istuu tuolissa. Laulaa.

Frida:

*Salías del campo un día llorona
cuando al pasar yo te ví.
Hermoso huipíl llevabas llorona
que la virgén te creí.
Ay de mí llorona llorona
llorona de un campo lirio
Tápame con tu rebozo llorona
porque me muero de frío.*

(Jatkaa puhuen)

Tämä on minun kotitaloni Coyoacánin kylässä Mexico Cityn liepeillä. Sininen talo Allende- ja Londres katujen kulmauksessa. Tänne minä synnyin.

Pienenä tyttönä puhallan huurua huoneeni ikkunaan. (*puhaltaa*) Ja sitten, piirrän huurun keskelle oven (*piirtää*). Tästä ovesta minä pääsen kulkemaan... ensin ikkunan läpi kadulle ja sitten koko vastapäisen tasangon poikki aina Pinzón-nimiselle meijerille saakka. Minä tuijotan sen Pinzonin nimikylttiä ja sitten ihan yht´äkkiä, tuosta noin vain, minä hypähdän sen Pinzonin O:n sisään ja vajoan maan uumeniin. Siellä minua odottaa ikäiseni tyttö. Hän on kauhean iloinen. Hän nauraa paljon. Ja tanssii... (*tanssii hitaasti*) Minä seuraan hänen jokaista liikettään ja hänen tanssiessaan kerron hänelle kaikki salaiset huoleni.

Mitkä?

En muista.

Mutta tyttö ymmärtää minua.

Kun tanssi on päättymässä, tiedän, että tapaaminen on ohi ja lähdän paluumatkalle samaa reittiä, jota tulinkin. Ensin Pinzonin O:n läpi meijerin eteen ja siitä tasangon halki Allende-kadulle, ja vielä ikkunaan piirretyn oven läpi takaisin omaan huoneeseeni.

Kuinka kauan aikaa tähän kaikkeen kului?

Saattoi olla sekunti tai tuhansia vuosia.

Ja kuka tuo tyttö oli? Olinko se minä vai oliko se joku muu?

En tiedä.

Kauan aikaa on kulunut siitä, kun elin tuon maagisen ystävyuden. Mutta joka kerran kun sen muistan, se muuttuu eläväksi ja kasvaa yhä enemmän ja enemmän minun maailmassani.

Tämä on minun kotini... koti ei ole sama asia kuin pelkkä talo. Koti on sydän.

(ottaa kontaktin hiekkaan)

Tämä on minun sydämeni.

(alkaa ”maalata” hiekalla)

Kohtaus 2

Sisarusten leikki

Frida maalaa hiekalla. Cristina hiipii paikalle. Frida huomaa Cristinan.

Frida:

Hola Cristina

Cristina:

Hola. Mitä maalaat?

Frida:

Siipiä.

Cristina tulee myös maalaamaan. Frida korjaa Cristinan maalaamista.

Cristina:
Frida...

Frida:
No mitä?

Cristina:
Arvaa mitä minulla on?

Frida:
Aika vaikea arvata...tikkukaramellejä?

Cristina:
Ei!

Frida:
Väriilituja?

Cristina:
Ei! Arvaa vielä.

Frida:
Pieniä suklaakonvehteja?

Cristina:
Ei!

Cristina heittää maahan lehtisen.

Frida:
Balladilehtinen! Mistä sinä sen sait?

Cristina:
Torilta. Isä osti sen meille.

Laulavat corridaa.

*Con mi guitar en la mano
voy a cantar el corrido
del general afarmado
por todo muy conocido
así Emiliano Zapata
en un risueño pueblito
en este loro moreno*

*se llaman en
 En mil novecientos once
 en alma se levantaba
 allí en la sierra chuliana
 con Emiliano Zapata.*

Ratsastavat hevosilla ja leikkivät zapatalais-sissejä. Leikki loppuu siihen, että Cristina ampuu Fridan, joka kuolee teatraalisesti. Tämän jälkeen tytöt tekevät itselleen turvapaikan kankaan alle.

Cristina:

Täällä me ollaan turvassa.

Frida:

Eikä jouduta sissien käsiin.

Cristina:

Frida, mikä sinä haluaisit olla isona? Sissi?

Frida:

No ehkä. Tai lääkäri.

Cristina:

Tai ehkä keittäjä?

Frida:

En ikinä!

Cristina:

Nyt tiedän! Sinusta tulisi hyvä painija.

Frida:

Niin tulisikin.

Cristina:

Tai nyt tiedän vielä paremman: Fridasta tulee isona rakastajatar.

Frida:

Suuren suuri rakastajatar. Ja suurena rakastajattarena minulla on suuri tavoite.

Cristina:

Mikä?

Frida:

Saada lapsi.

Cristina:

Kenen kanssa?

Frida:

No esimerkiksi.....Diego Riveran kanssa.

Cristina:

Mitä? Sen taiteilijan! Hullu! Sehän on vanha ja läski!

Frida:

Mitä sitten?

Cristina:

Yäk! Sehän näyttää ihan rupisammakolta!

Frida:

Mene matkoihisi jos ei kelpaa.

Cristina:

Frida haluaa saada lapsen rupikonnan kanssa!

(poistuu lällättäen)

Kohtaus 3

Juuret

Frida piiloutuu kankaan alle. Jähmettyy kiveksi. Sitten kivi alkaa liikkua ja lopulta F kurkistaa kankaan alta.

Frida:

Äitini on avannut ikkunat Allende-kadulle päin. Zapatalaisia talonpoikia hyökyy sisään kaikista avoinna olevista räppänöistä. He ovat verisiä, haavoittuneita ja nälissään. Mutta minun Äitini hoivaa heitä, antaa heille syötäväksi paksuja maissitortilloja. Sitoo heidän haavansa.

(kietoo kangasta käsivarteensa, saa kädestä impulssin seuraavaan tekstiin)

Tämä on Uusi Meksiko. Alas poljetun kansan esiinnousu mudasta ja liejusta, savesta, hiekasta, pölystä ja tomusta. Minä synnyin yhdessä Uuden Meksikon kanssa, saan ravintoni suoraan sen ytimestä: imettäjäni, köyhän intiaaninaisen rinnasta. Minä löydän kansani juuret ja koko sen

valtavan kulttuuriperinnön, joka maassani sykkii. Perinnön, joka kohoaa viidakon siimeksestä mahtavina temppeleinä ja patsaina. Perinnön, joka vaeltaa katuja pitkin oikeuksiaan vaatien.

Kohtaus 4

Kipu

Kipu-musiikki. Kankaaseen projisoidaan haavoittunut peura. Frida on selin, liikehtii vaihdellen kouristuksia ja ilmavia siipiä.

Kohtaus 5

Poliittisuus

Valo leikkaa edellisen kohtauksen. Frida istuu ja pukee ylleen kengät sekä punaisen huivin.

Frida:

Nyt on vuosi 1953 ja tänään minä olen paremmassa seurassa kuin koskaan. Minä olen kommunistinen olento. Minä tiedän. Olen lukenut oman maani historiaa ja melkein kaikkien kansojen. Minä tunnen jo niiden luokka- ja taloudellisia ristiriitoja. Ymmärrän selkeästi Marxin, Engelsin, Leninin, Stalinin ja Mao Tsen dialektisen materialismin. Minä rakastan heitä uuden kommunistisen maailman pylväinä. Ja tänään myös minä kykenen auttamaan Kommunistista Puoluetta. Vaikka en olekaan työläinen niin käsityöläinen olen. –ja liittoutunut ehdoitta vallankumoukselliseen kommunistiseen liikkeeseen. Ensi kertaa elämässäni maalaamiseni yrittää auttaa puolueen vetämää linjaa. VALLANKUMOUKSELLISTA REALISMIA.

Olen vain solu rauhaa rakentavien uusien kansojen monimutkaisessa vallankumouksellisessa mekanismissa -neuvostolaisten –kiinalaisten –tsekkoslovakialaisten –puolalaisten –ja Meksikon intiaaniväestön. ja näiden suurten kansanjoukkojen kasvojen joukossa tulevat aina olemaan minun omat meksikolaiset kasvoni: tummaihoiset ja muotokauniit, rajattoman viehättävät.

(nousee tuolin päälle. Vinksahtanut neuvostohymni. Frida julistaa.)

MAAILMA! MEKSIKO! KOKO MAAILMANKAIKKEUS!

(horjahtaa, tippuu tuolilta)

Pirun jalka... kadotin tasapainoni...Stalinin puutteen vuoksi...hänen lähtönsä vuoksi. Halusin aina tuntea hänet henkilökohtaisesti...mutta ei sillä ole enää merkitystä. Mikään ei jää ja kaikki kumoutuu.

Kohtaus 6

Sammakko

Kuuluu kurnutusta ja lauleskelua. Valo syttyy katosta riippuvan Sammakkoon.

Frida:

Sammakko... Mitä sinä siellä maalaustelineellä oikein teet?

Sammakko:

Maalaan.

Frida:

Onko sinulla nimeä?

Sammakko:

On. Taiteilija.

Frida:

Pintor... Mitä sinä maalaat?

Sammakko:

Ihmiskuntaa, historiaa, vallankumousta...

Frida:

Uskot siis vallankumoukseen?

Sammakko:

Kyllä. Uskon omaan maahani, kansani mahdollisuuksiin tasavertaisena joukkiona, oman kulttuuriperintönsä vaalijana.

Frida:

Niin minäkin!

(Frida menee hiekka maalauksensa luo)

Frida:

Hei Taiteilija! Myös minä maalaan. Maalaan itseäni ja aavikkoani.

Sammakko:

Onko sinulla oma aavikko?

Frida:

On.

Sammakko:

Minä en ole koskaan käynyt aavikolla.

Frida:

Minä asun täällä.

Sammakko:

Lienee aika kuuma paikka.

Frida:

Ja kuiva.

Sammakko:

Minä en selviytyisi aavikolla kovin pitkään. Me sammakot viihdymme kosteikoissa. Vesi on meille elintärkeää.

Frida:

Virtaava vesikö?

Sammakko:

Ei sillä ole merkitystä. Järvet, lammet, purot, ojat, jopa suuret lätäköet... Pääasia, että pääsemme kutemaan johonkin kosteaan paikkaan.

Frida:

Minullekin vesi on tärkeää. Etenkin kun täällä aavikolla sitä on niin vähän.

Sammakko:

Miten selviydyt?

Frida:

Etsin keitaita, levähdyspaikkoja, joissa virkistäytyä. Ja sitä paitsi on myös aikoja, jolloin aavikkokin kukkii.

Sammakko:

Niinkö?

Frida:

Kyllä, sateen jälkeen. Sitä tapahtuu hyvin harvoin, mutta se on ihmeellistä. Kaikki aavikon kasvit puhkeavat kukkaan yhtä aikaa: liljat, unikat, lupiinit ja kaktuksen kukat... Se, mikä näytti kuolleelta, onkin yhtäkkiä täynnä elämää ja värejä.

Sammakko:
Sen täytyy olla kaunista.

Frida:
Se on.

Miettivät kumpikin, aloittavat sitten yhtä aikaa

Sammakko:
Haluaisin...

Frida:
Haluaisitko...

Naurua, hämmennystä.

Sammakko:
Sano vain sinä ensin.

Frida:
Niin, ajattelin kysyä haluaisitko tulla käymään täällä?

Sammakko:
Aavikkosi kiehtoo minua.

Frida:
Voisin näyttää sinulle hiekasta satoja eri värisävyjä. Äärettömyyttä.

Sammakko:
Mutta kuivuus pelottaa.

Frida:
Tule tänne. Minä annan Sinulle muuta ajateltavaa.

Sammakko:
Sinä olet kaunis. Kuolettavan kaunis.

Kohtaus 7

Malagueña salerosa

(säv. E. Ramirez, san. P. Galindo - E. Ramirez)

Sammakko laulaa. Frida tanssii.

Que bonitos ojos tienes	Kuinka kauniit silmät sinulla onkaan
Debajo de esas dos cejas	noiden kulmien alla
Debajo de esas dos cejas	
Que bonitos ojos tienes.	

Ellos me quieren mirar	Silmäsi tahtovat katsoa minua
Pero si tu no los dejas	mutta sinä et anna niille lupaa
Pero si tu no los dejas	
Ni siquiera parpadear.	edes ”rävähtää”

Malaguena salerosa	Suloinen malagueñan tyttö
Besar tus labios quisiera	huuliasi suudella tahtoisin
Besar tus labios quisiera.	
Malaguena salerosa	
Y decirte nina hermosa.	ja sanoa sinua ihanaksi tytökseni

Que eres linda y hechicera,	Miten kaunis ja houkutteleva oletkaan
Que eres linda y hechicera	
Como el candor de una rosa.	niin kuin ruusunnuppu

Si por pobre me desprecias	Jos hylkää minut köyhyyteni vuoksi
Yo te concedo razon	ymmärrän kyllä
Yo te concedo razon	
Si por pobre me desprecias.	

Yo no te ofrezco riquezas	En tarjoa sinulle rikkauksia
Te ofrezco mi corazon	Tarjoan sinulle sydämeni
Te ofrezco mi corazon	
A cambio de mi pobreza.	Vastalahjaksi köyhyydestäni

Malaguena salerosa
 Besar tus labios quisiera
 Besar tus labios quisiera.
 Malaguena salerosa

Y decirte nina hermosa.

Que eres lin.....da y hechicera,

Que eres linda y hechicera

Como el candor de una rosa.

Y decirte nina hermosa.

Kohtaus 8

Rakkaudentunnustus

Frida:

Oma Diegoni:

Yön peili.

Sinun vihreät miekkasilmäsi lihassani, aallot meidän käsiemme välillä. Sinä kaikkinesi äänten täyttämässä avaruudessa –varjossa ja valossa. Sinä olet nimeltäsi AUKSOKROMI –se, joka pyydystää värin. Minä KROMOFORI –se, joka antaa värin. Sinä olet numeroiden kaikki yhdistelmät. Elämä. Minun haluni on ymmärtää viiva muoto varjo liike. Sinä täytät ja minä otan vastaan. Sinun sanasi kulkee läpi koko avaruuden ja päättyy minun soluihini, minun tähtiini. Sieltä se jatkaa matkaansa sinun soluihisi; minun valooni.

Kohtaus 9

Odotus

Cristina tulee paikalle.

Cristina:

Mitä sinä odotat?

Frida yksin aavikolla, ei vastaa.

Cristina:

Taasko hän on reissuillaan. No, kyllähän tämä tiedettiin jo alusta asti. Pukki mikä pukki. Älä sure, hermanita. Se on naisen osa; rakastaa, kärsii ja odottaa.

Frida:

Minä en ole kuka tahansa nainen.

Cristina:

Niinkö? Mikä sinut sitten erottaa meistä muista?

Frida:

Minä en ole Diegolle kuka tahansa nainen. Me rakastamme toisiamme.

Cristina:

Sinä olet aina niin dramaattinen. No, ainakin sinä olet hänen vaimonsa. Ja sitä suuremmalla syyllä olettaisikin Señor Riveran viettävän iltojaan nuoren vaimonsa kanssa kotosalla.

Frida:

Hän työskentelee yötä päivää.

Cristina:

Niin niin, aivan...

Frida:

(vaihtaa kokonaan kantaansa) Mikä minä olen häntä estämään? Tai syyttämään? Hän on vapaa, hänen täytyy saada olla vapaa.

Cristina:

Miksi sinä siedät häneltä tuollaista Frida?

Frida:

Rakkauden ja vapauden tähden. Ja jos tarkemmin ajattelen, niin en voi moittiakaan häntä. Minä ymmärrän miehiä. Kukapa ei tahtoisivat hyvällä jonkun nuoren sulottaren pyöreää povea ja kapeaa uumaa, leikitellä hieman... Aah, rakkautta rakkautta... mitä pahaa siinä on. Rakastele, ota kylpy, rakastele uudestaan –siinä minun elämänohjeeni!

Kohtaus 10

Kokonainen ihmisyyden

Käärii sätäkää ja flirttailee yleisön kanssa.

Frida:

Minä ymmärrän miehiä, ymmärrän heitä pirullisen hyvin. Minä ymmärrän itseäni miehenä... ja naisena...naisena ja miehenä... ymmärrän minä naisiakin...naisena. Mies minussa, sisälläni, tahtoo täydentyä, päästä osaksi naisen mysteeria. Tahtonsa saavutettuaan mies häipyä taka-alalle ja antaa tilaa sille naiselle, joka minussa asuu. Sisälläni aaltoilee kokonainen ihmisyyden, mies ja nainen toisiinsa yhtyen, jälleen erkaantuen ja nautintoa hakien.

Kohtaus 11**Puhelinkeskustelu vuotavasta letkusta**

Puhelin soi. Frida vastaa. Langan toisessa päässä kuuluu tippuvien pisaroiden/ vuotavan letkun ääni.

Frida:
àlo..

Sammakko:
Mi amor...

Frida:
Diego, missä olet?

Sammakko:
Kaukana. Teen töitä, suurta seinämaalausta.

Vuotavan letkun ääni.

Frida:
Mikä siellä vuotaa?

Sammakko:
Kasteluletku.

Frida:
Milloin tulet kotiin?

Sammakko:
Kun letku lakkaa vuotamasta.

Frida:
Mitä?

Sammakko:
Meidän täytyy saada letkusta ylimääräinen vesi ulos.

Frida:
Miksi?

Sammakko:
Jotta vesi ei ummehtuisi.

Frida:
Eikö se letku pitäisi ennemminkin tilkitä.

Sammakko:

Niin niin, mutta ensi pitää laskea letkun sisällä oleva vesi pois.

Frida:

Mitä helvettiä tämä kasteluletku nyt sinuun kuuluu?

Sammakko:

Sillä puhdistetaan minulle uutta maalauspintaa

Frida:

Kuka puhdistaa?

Sammakko:

Apulainen.

Frida:

Minkä niminen apulainen?

Sammakko:

Ana María.

Frida:

Se saastainen pikku huora! Hija de puta...*(sadattelua ja kiroilua meksikoksi)*

Sammakko:

Friducha, lopeta!

Frida:

Diego, täällä kotonakin tarvitaan vettä. Kukat alkavat kuihtua.

Sammakko:

Minä kastelen ne, kun tulen.

Frida:

Ei sen niin väliä, haen vettä jostain muualta.

Sammakko:

Ei! Minä kastelen ne.

Frida:

Jos ehdit.

Frida:

Rakastatko?

Sammakko:

Rakastan.

Frida:
Minua?

Sammakko:
Sinuakin.

Frida:
Vain minua?

Sammakko:
Aaah... Friducha, sinua sinua... Täytyy mennä. Työ kutsuu.

Frida:
Tule pian kotiin.

Sammakko:
Hetimit kun työ valmistuu.

Frida:
Rakasta minua.

Kohtaus 12

Rakastaa, ei rakasta

Frida:

(käärrii sätkää)

Sinun tapasi rakastaa on niin kummallinen, levoton... otat mitä haluat, milloin haluat, mistä haluat.

Kaikki kiertää samaa kehää aina uudestaan uudestaan uudestaan...

(nyppii sätkän palasiksi)

rakastaa, ei rakasta, rakastaa muitakin, ei rakasta, rakastaa minua, ei rakasta...

Kunpa voisin sanoa hyvästi...Me synnyimme tänne samaa asiaa varten. Haluamaan löytää ja rakastamaan löytämäämme, salattua. Kärsimään sen ainaisesta menettämisestä.

(peilaa itseään)

Sinä olet kaunis. Minä annan sen kauneutesi sinulle. Aseeksi kaikkea sitä vastaan, mikä ei anna sinulle vapautta. Kapinaksi kaikkea sitä vastaan, mikä sinua kahlehtii. Kuule minua, hyväile minua kaikella sillä, mitä sinä etsit ja sillä, mikä on löytynyt. Minulle sinä olet elämä ja kuolema.

Kohtaus 13**Kuolinisku**

Cristina tulee.

Cristina:

Frida.

Frida:

Cristina, älä häiritse minua.

Cristina:

Minulla on asiaa.

Frida:

Mitä nyt taas? Etkö sinä näe, että minä olen kiireinen.

Cristina:

Kiireinen? Ethän sinä tee mitään. Seisot vaan siinä.

Frida:

Minä ajattelen.

Cristina:

Mitä sinä ajattelet?

Frida:

Ajatuksia.

Cristina:

Millaisia ajatuksia?

Frida:

Kaikenlaisia. Kauniita, tuhoavia, herkkiä, kammottavia, härskejä. Ajattelen Diegoa. Ajattelen kuinka paljon häntä rakastan. Eli ajattelen itseäni.

Cristina:

Frida...

Frida:

Viva mexico!

Cristina:

Frida...

Frida:

...petetty ja nöyryytetty, täynnä tarinoita ja elämää, valloittava, voimakas, kapinallinen.

(jatkaa huumassa luetteloaan)

Cristina:

Frida, kuuntele!

Frida:

Minä olen kotimaani ruumiillistuma! Sitä minä haluan olla! Inspiroidun jo ajatuksestakin... Ja olen varma, että oma Diegoni inspiroituu minusta!

Cristina:

Sinä olet rasittava.

Frida:

Ja sinä laimea.

Cristina kulkee Fridan ohi poistuakseen, hänen ohi mennessään Frida huomaa Cristinan kaulassa roikkuvan pienen sammakon ja pysäyttää sisarensa kulun. Ensimmäistä kertaa Frida katsoo kunnolla Cristinaa. Repäisee irti sammakon Cristinan kaulasta.

Cristina:

Ei se ollut tarkoituksellista, tiedähän sinä hänet... ja kun olin hänen mallinaan, niin... se vain tapahtui... Hän osaa todella koskettaa naisen kehoa, kyllähän sinä tiedät... Anteeksi, mitä minä sinulle tällaisia puhun...Emme missään nimessä halunneet loukata sinua Frida...mutta ... sellainen hän on. Minä janosin rakkautta, janosin vettä ja hänellä on sitä yllin kyllin tarjolla. Anna anteeksi.

(lähtee)

Frida:

Párate!

(Cristina pysähtyy)

Frida:

Sinä olet huora. Lutka! Saastainen torakka! Levittelet reisiäsi, sieltä tulee saastaa! Tiedätkö mitä torakoille voi tehdä? Niiltä voi katkaista pään ja ne elävät senkin jälkeen vielä kolme viikkoa. Mutta mihinpä sinä lutkaparka päätäsi tarvitset? Saastaa sinä levität ja se onnistuu ilman päätäkin!

Cristina:

Ei se ollut vain minun syytäni. Sinä ajoit hänet minun syliini....

(nöyrtyy jälleen)

Anna minulle anteeksi...

Frida sylkäisee Cristinan päälle.

Cristina:

Tiedätkö Frida, sinä olet epäonnistunut ihminen. Sinä luulet olevasi jotain suurta ja mahtavaa, joku jumala. Mutta sinä olet patsas, ontto patsas, kieroselkäinen nainen, joka ei edes kykene tyydyttämään omaa miestänsä saati antamaan tälle lasta!

Cristina poistuu. Frida jää yksin lavalle.

Kohtaus 14**La Pelona –Kalju**

Musiikki. Projisointi taulun ”Lyhyttukkainen omakuva” taustasta. Frida pukee yllensä miehen puvun. Ottaa sen taskusta sakset. Menee osaksi taulua ja leikkaa hiuksensa.

Frida:

Diegon lisäksi minulla on ollut elämässäni toinenkin onnettomuus.

Kohtaus 15**Onnettomuus**

Lavalle rekonstruoidaan äänen, liikkeen ja kuvan avulla stilisoitu onnettomuus. Lopussa rautainen tanko lävistää Fridan ÷ lävistys kokijan (eli Fridan) taholta, ”sisältä käsin”.

Kohtaus 16**Hiljaisuus ja kipu**

Edellisen rytinän jälkeen hiljainen, intiimi tunnelma. Frida makaa.

Ääninauhalta Fridan ääni:

haudo pieni sini ollaan kulta sataa sataa menen en outo taivas laskeuma kipu on siinä en osaa mitä en tiedä sanoja ei hajoaisi tunnelma nauru laulu jaosto marssi kuuma helmi säkenöi sisällä säkenöi jäytää olla ei mikä en tiedä tule tule tule oksa sammio PINZON lypsä lypsä oosta uumeniin pääsenkö tuolle puolen yo yo yo olemassa en vahva kauna ei ei sini pieni kulta sade pantteri sormus luu vagina kallo häät kipsi väri venytys vehnänjyvä sairaala kaulin toivo isä ...

Ääninauhan lakattua

Frida:

Se oli merkillinen kolari, ei väkivaltainen vaan hyvin hiljainen ja hidas. Mutta se vahingoitti kaikkia, minua eniten kaikista. Minä olin niin rikkinäinen että minut piti koota yhteen palasista kuten kuvakollaasi tai särkynyt posliinikuppi.

Puhaltaa huurua, piirtää oven. Menee oven läpi maalauksen luo.

Frida:

Mihin jalkoja tarvitsee, jos on siivet joilla voi lentää?

Kohtaus 17**Siivet**

Frida maalaa hiekalla ja laulaa. Laulun aikana tekee hiekasta aavikon. ”Hiekkamaalipurkin” alta paljastuu paljon kukkia, jotka Frida heittelee ympäri aavikkoaan. Poistuu laulaen. Loppukuvaksi jää kukkiva aavikko, projisointi ja loittoneva laulu.

La Llorona

(säv. ja san. Luis Martz)

Salías del templo un día, llorona
páivänä,

cuando al pasar yo te vi.

Hermoso huipil llevabas, llorona
que la virgen te creí.

Ay de mi llorona, llorona,
llorona de un campo lirio
El que no sabe de amores, llorona
n o sabe lo que es martirio.

Dos besos llevo en el alma, llorona
q ue no se apartan de mí,
e l último de mi madre, llorona
y el primero que te di.

Ay de mi llorona, llorona
llorona llévame al río
Tápame con tu rebozo, llorona
porque me muero de frío.

Näin sinun lähtevän tempelistä eräänä

itkupilli

Paitasi oli niin ihmeellinen, että luulin
sinua neitsyeksi

Voi minua, itkupilli

lilja niittyjen itkijä

Se, joka ei ole koskaan rakastanut
ei tiedä mitä on marttyyrius.

Kahta suudelmaa kannan sielussani
kunpa ne eivät erkaantuisi minusta
viimeisin on äidiltäni
ja ensimmäisen annoin sinulle.

Voi minua, itkupilli

vie minut joelle

Peittele minut huivillasi

koska minun on kovin kylmä.

No sé lo que tienen las flores, llorona,
Las flores de un campo santo.
Que cuando las mueve el viento,
Llorona parece que están llorando.

Ay de mí, llorona, llorona,
Llorona de azul celeste
y aunque la vida me cueste,
Llorona no dejaré de quererte.

En tiedä mikä näissä kukissa on
pyhän maan kukissa.
Kun tuuli heiluttaa niitä
on kuin ne itkisivät.

Voi minua, itkupilli
sinisen taivaan itkupilli
vaikka elämäni ei ole helppoa
en lakkaa rakastamasta sinua.